

staatsbosbeheer

Doelrealisatie 2009

Prestatieverantwoording aan het ministerie van
Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

Missie Staatsbosbeheer

Staatsbosbeheer waarborgt de kwaliteit van een groene leefomgeving voor mens, plant en dier.

Inhoudsopgave

1. Het behalen van onze doelen	4
2. Resultaten van het gevoerde beheer	12
3. Staatsbosbeheer als gastheer	26
4. Natuur en jeugd	40
5. Beheer in relatie met de omgeving	44

Het behalen van onze doelen

Doelrealisatie 2009 in het kort

Jaarlijks brengt Staatsbosbeheer het verslag Doelrealisatie uit. Dit document zet de resultaten op een rij die de organisatie in het net verstreken jaar heeft behaald. Die resultaten worden getoetst aan de opdracht van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV): het beheren van rijksnatuur- en -recreatieterreinen.

Elk jaar lichten wij een tiende deel van ons totale beheerareaal door. De evaluaties van de beheerobjecten geven zicht op het resultaat van het beheer ten opzichte van de planning. Het verslag Doelrealisatie biedt een overzicht en interpretatie van de behaalde resultaten. Met dit verslag leggen wij verantwoording af aan de minister van LNV.

Oprichtaccenten 2009

- Natuur en jeugd
- Landschap
- Kwaliteitsimpuls RodS

Bij het maken van afspraken met LNV wordt gewerkt met zogeheten 'doeltypen'. Aan de hand van doeltypen stelt Staatsbosbeheer voor elk gebied eens in de tien jaar een uitvoeringsplan op. Daarin staat hoe het gebied er aan het begin van de planperiode uitziet en hoe het er na die periode van tien jaar uit zal zien. Op basis van de doelen in de planning worden de te declareren kosten bepaald. Deze bedragen bekostigen het reguliere deel van de opdracht van LNV. Daarnaast kan LNV opdracht geven om specifiek beleid uit te voeren door bijvoorbeeld extra aandacht aan de doelgroep jeugd te besteden of door burgers te betrekken bij de terreinen in hun omgeving.

Sinds 2009 wordt gewerkt met een nieuw systeem om de terreinen te beschrijven en de doelen te benoemen: de Index Natuur en Landschap. De doeltypen uit het oude systeem worden in dit nieuwe systeem vervangen door natuurtypen, met een onderverdeling in beheertypen. Momenteel worden in alle beheereenheden van Staatsbosbeheer de beheerkaarten aangepast aan dit nieuwe systeem. De geautomatiseerde vertaalslag wordt aan de werkelijkheid getoetst en waar nodig gecorrigeerd. De beheerders blijken dit systematisch nalopen van alle doelen positief te ervaren; het helpt om de nieuwe aanduidingen, de nieuwe 'taal', in de vingers te krijgen. Vooral voor de landschapselementen en een aantal grotere gebieden zoals het Lauwersmeer leiden de correcties tot een betere doeltoekenning. Voor de zomer van 2010 zullen alle terreinen naar de nieuwe systematiek zijn overgeheveld. Helaas zijn de kwaliteitseisen van de nieuwe typen nog niet gedefinieerd. Hierdoor is de systematiek nog niet bruikbaar voor de Interne Kwaliteitscontrole.

Toekomstbeeld

Juist een terugblik als deze, op het werk dat al is verzet, nodigt uit tot een vooruitblik, op het werk dat nog nodig is. Nodig, uiteraard, in het licht van de doelen waar we naar streven, als organisatie en als land. Zoals een robuuste EHS van goede kwaliteit. En zoals een beheer dat bijdraagt aan recreatiemogelijkheden, aan behoud van biodiversiteit én aan beide sporen van klimaatbeleid, preventie en adaptatie.

Staatsbosbeheer heeft de laatste jaren gebiedsgewijs een visie geformuleerd op de lange termijn, op zijn werk in de komende 30 tot 50 jaar. En constateert nu dat veel interne en externe ontwikkelingen met die visie stroken, maar dat er op andere punten juist reden is voor grote zorg.

Om met de zorgen te beginnen:

De zeer goed werkende OBN-regeling (Ontwikkeling en Beheer Natuurkwaliteit), die twintig jaar lang het belangrijkste instrument is geweest om de kwaliteit van de Nederlandse natuur op peil te houden, is komen te vervallen. Ze stelde ons en anderen in staat om bedreigde natuurkwaliteit veilig te stellen. Dat is van essentieel belang om de natuurkwaliteit in gebieden die onder druk staan door verdroging en vermesting te handhaven of te verbeteren.

De biodiversiteit gaat nog steeds achteruit, zowel bij planten als vogels. Snelle voltooiing van de EHS is noodzakelijk (maar niet voldoende, gezien de verminderde kwaliteit van het landelijk gebied en de klimaatverandering) om dit proces af te remmen.

De aantallen weidevogels nemen nog steeds af, ondanks beheerimpulsen, ondanks inrichtingsmaatregelen. Afronding van natuurgebieden, een betere waterhuishouding en adequate beheerbudgetten kunnen soelaas bieden, in ieder geval om de afname af te remmen en hier en daar om herstel mogelijk te maken.

Positieve ontwikkelingen zijn er gelukkig ook:

Het opstellen van de nieuwe Index Natuur en landschap en de bijbehorende standaard kostprijs heeft duidelijk gemaakt dat de werkelijke kosten van

beheer substantieel hoger liggen dan de huidige budgetten van de overheden. Nu deze nieuwe index in werking treedt, krijgt Staatsbosbeheer zicht op een ruimer beheerbudget. Dat zal ons in staat stellen alle geplande maatregelen uit te voeren en de opgelopen onderhoudsachterstand weg te werken.

De afzetmarkt voor biomassa groeit, niet alleen voor houtoogstresten, maar ook bijvoorbeeld voor gras en hooi uit natuurgebieden, waar in de landbouw weinig vraag meer naar is. Staatsbosbeheer slaat hier twee vliegen in één klap: we dragen bij aan een duurzame energiebron en we genereren een nieuw afzetkanaal voor de restproducten uit de terreinen. Er is grote behoefte aan innovatie rond het benutten van biomassa en aan bij de praktijk passende methoden. Staatsbosbeheer draagt graag bij aan de innovaties en aan de ontwikkeling van de markt samen met anderen. In deze fase is experimenteerruimte nodig om de mogelijkheden te verkennen.

Staatsbosbeheer zoekt met eigentijdse middelen naar manieren om beheer en inrichting van onze gebieden te laten aansluiten bij de gebruikerswensen. Tot die middelen behoren onder meer samenwerking met de gebruikers zelf, een steeds interactievere website, internetpanels, interviews met bezoekers en omwonenden van natuurgebieden, nieuwe internetgerelateerde media en samenwerking met bijvoorbeeld de ANWB.

Om dit allemaal mogelijk te maken, moet de kwaliteit van onze communicatie verder omhoog. We willen leren om juist de dingen die wij inmiddels doodgewoon vinden, toch meer in de schijnwerpers te zetten - want voor de buitenwacht zijn veel van die zaken nog onbekend, verrassend en erg mooi. Dat kunnen we leren door het gesprek aan te gaan met onze omgeving. Als hulpmiddel zullen we 'persona's' ontwikkelen, fictieve doch realistische personages die helpen om onze nogal abstracte modellen en motiefgroepen voor alle medewerkers inzichtelijker te maken.

Voor onze bezoekerscentra betekent dit een verdere professionalisering, niet alleen in uitstraling, maar ook inhoudelijk. We willen betekenis geven aan de omgeving, niet alleen kennis en informatie overdragen. Met nieuwe activiteiten en excursies willen we nieuwe doelgroepen aanspreken. Oude en nieuwe activiteiten zullen we toetsen aan onze kernwaarden, met als doel een verrassende beleving.

De jeugd krijgt, juist met het oog op de toekomst, een steeds centralere plaats in ons werk. In 2010 ronden we de jeugd-pilots Betrokken bij Buiten, Natuursprong en Woordvoerders van de natuur af, schalen we andere jeugdprojecten op (zoals de speelbossen en speelzones) en maken we onze jeugdambitie waar door educatieve programma's in het reguliere werk op te nemen, bijvoorbeeld in onze excursies, in het aanbod van de bezoekerscentra en in het buiten werken zoals bij het opschonen van de heide. Hierbij moet aangetekend worden dat deze jeugdactiviteiten, maar ook de activiteiten op het thema natuur en gezondheid, alleen van pilot naar regulier werk doorontwikkeld kunnen worden als er structureel middelen voor beschikbaar komen. We blijven ernaar streven om alle basisschoolkinderen een topervaring te bieden, die een beroep doet op hun hart, hoofd en handen. Verder versterken we onze relatie met alle lagen van het onderwijs, in

de vorm van stages, het leerlingstelsel en inhoudelijke samenwerking, het aandragen van curriculumelementen en het helpen moderniseren van het groene beroepsperspectief. De financiering van het jeugdprogramma blijft veel aandacht vragen.

Ons beheer in een notendop

Elk jaar beoordeelt Staatbosbeheer ongeveer een tiende deel van zijn beheerareaal om te bezien of de beheerdoelen van de voorbije tien jaar in deze terreinen zijn behaald. In 2009 bleek dit voor 80% van het onderzochte areaal wel, voor 20% niet het geval te zijn. Dit laatste moeten we voor een deel onszelf verwijten - we hebben dan de kansen in een bepaald terrein over de afgelopen periode niet correct ingeschat. Maar voor een ander deel is er sprake van overmacht in de vorm van verdroging, verzuring en vermessing, de drie nog steeds niet verholpen 'ver-thema's'.

Twee aspecten die we bij deze interne beoordelingen zorgvuldig in de gaten houden zijn de weidevogelpopulatie en de vegetatiekwaliteit. Als we de beoordelingen van de afgelopen zeven jaar als geheel bekijken, kunnen we concluderen dat de vegetatie op tweevijfde van ons areaal vooruit is gegaan, op tweevijfde kwalitatief gelijk is gebleven en op eenvijfde achteruit is gegaan. De beste resultaten boeken we op natte heiden, in het hoogveen en in natte duinvalleien: bijna viervijfde deel daarvan is vooruitgegaan.

De broedvogels, en dan met name de weidevogels, zijn een ander, somberder verhaal. De terreinen waar het aantal broedparen groeit, gelijk blijft dan wel afneemt houden elkaar in evenwicht: elk ongeveer eenderde deel. Maar deze algemene cijfers verbergen een groot verschil tussen de bosvogels - 48% vooruitgang, 21% gelijk - en de weidevogels - een schrikbarende achteruitgang op bijna 70% van het onderzochte areaal van zo'n 4.500 hectare. In 2009 zijn nadere gegevens bekend geworden uit een speciaal onderzoek naar ons héle weidevogelareaal, ongeveer 10.000 hectare groot. Het positieve nieuws luidde dat 85% hiervan aan de minimumeisen voldeed in termen van aantallen broedvogels; 32% was zelfs van zeer hoge kwaliteit. Anderzijds was 7% onder de maat; over 8% waren geen recente gegevens bekend. Ongunstig was ook dat ruim 60% van de weidevogelgebieden niet 'af' bleek te zijn: er ontbreken percelen. Dit leidt tot versnippering in het beheer, vaak tot een minder gunstige waterhuishouding en dus tot een geringere populatie. Al met al scoren we met het weidevogelbeheer nog boven de minimumgrens maar daalt de kwaliteit wel over de hele linie en komt de ondergrens voor een flink deel van de terreinen snel naderbij.

In 2009 hebben we ook bekeken, aan de hand van een steekproef uit de gebieden, in hoeverre we onze recreatiedoelen waarmaken. De uitkomst van 77% was enerzijds teleurstellend, anderzijds verklaarbaar gezien de gekozen gebieden. Van twee daarvan hadden we al eerder geconstateerd dat de ambities er te hoog gegrepen waren.

Naast deze interne onderzoeken heeft er in 2009 een externe audit plaatsgevonden van 7.765 hectare multifunctioneel bos. Hiervan bleek 93% te voldoen aan zowel de natuur- als de productie-eisen. Dit resultaat duidt erop dat onze interne onderzoeken goed de ontwikkelingen op hoofdlijnen weergeven. De audit concludeerde overigens ook dat het bosbeheer meer op de kwantiteit en de kwaliteit van de productie gericht kan worden.

Over houtproductie gesproken: we hebben in 2009 337.000 m³ hout geoogst, iets boven het vijfjarig gemiddelde van 298.000 m³. Dit strookt goed met de afspraak met LNV om 70% van de bijgroei te oogsten. We opereren meer in nichemarkten, door onze FSC-certificering en door markttekorten aan rondhout. De omzet is iets toegenomen, ondanks de daling van houtprijzen. Er is meer eigen hout verkocht en minder van derden. Ook leveren we steeds meer gebruiksartikelen aan de consumentenmarkt: in 2009 vier keer zo veel als het jaar tevoren.

Een kleine, maar sterke groeimarkt is nog steeds de biomassamarkt, waarop Staatsbosbeheer zeer actief is. Dat doen we enerzijds om onze maatschappelijke bijdrage in de vorm van duurzame grondstoffen te verhogen en anderzijds om de beheerlasten te verlagen. In 2009 hebben we 32.000 ton biomassa aan energiecentrales geleverd, het dubbele van het jaar ervoor.

De bijdrage van het werk van Staatsbosbeheer is breder dan alleen het beheer van de gebieden. Alle terreinen dragen sterk bij aan de aantrekkelijkheid van het Nederlandse cultuurlandschap. We werken mee aan de realisering van de kabinetsnota 'Agenda Landschap' door onze uitvoeringstrategie 'Mooi, mooier, mooist: werk maken van het landschap'. In de praktijk blijft het onderhoud van de landschapselementen door de beperkte beheerbudgetten nog achter bij wat nodig is. In de realisatiecijfers komt dit niet tot uitdrukking, omdat de staat van onderhoud niet gedefinieerd is. In 2009 heeft Staatsbosbeheer besloten tot het opstellen van een landschapsstrategie voor de komende acht jaar. Het uitgangspunt vormt de nota "Landschap leeft!" Die heeft als hoofddoel te bepalen wat er nodig is om in profiel en imago te verschuiven van natuurbeheerder naar natuur- en landschapsbeheerder.

Ons gastheerschap in een notendop

Gastheerschap is naast natuurbeheer een essentieel element van ons werk. En als goede gastheer willen we graag weten wat de voorkeuren van onze (beoogde) gasten zijn. Daarom onderzoeken we op diverse manieren wat onze bezoekers van ons aanbod vinden én waarom niet-bezoekers onze terreinen niet bezoeken. In 2009 leverden enquêtes naar de algehele tevredenheid van bezoekers in vier gevallen cijfers op van rond de 8 (Gerendal, Savelsbos, Kootwijk, Duursche Waarden). In twee andere gevallen, namelijk de RodS-gebieden Purmerbos en IJsselbos, was de score wat lager: een 7. We hopen dat de huidige investeringsimpuls RodS en de inhaalslag in het beheer in meer terreinen zal leiden tot een hogere score.

Daarnaast hebben we de laatste jaren ervaring opgedaan met onderzoeken via burgerpanels of internetpanels, ook onder niet-bezoekers, bijvoorbeeld in het Gerendal, Savelsbos, IJsselbos en Purmerbos. In een aantal gevallen hebben we dit samen met gemeenten gedaan, wat meteen een goede basis legt om daarna gezamenlijk knelpunten aan te pakken. Nog een andere vorm van onderzoek is de recreatieve gebiedsanalyse. In 2009 zijn we met zo'n analyse begonnen rondom Rotterdam.

Een nog verdergaande manier om in het beheer van - sommige - gebieden rekening te houden met de wensen van de gebruikers is de participatieve aanpak. Voor het Gagelbos hebben we een plan van aanpak voor participatie opgezet, waarin het gebruik van het gebied centraal staat.

In 2009 is een grondige vernieuwing van een belangrijk element in ons gastheerschap, de negen bezoekerscentra, een grote stap dichterbij gekomen. Er is een nieuw concept voor de binnen- en buiteninrichting van deze centra ontwikkeld. Een 'muur' van vegetatie fungeert als een soort geleide-rail die de bezoeker van de parkeerplaats naar het bezoekerscentrum voert en vandaar weer naar buiten, het natuurgebied in. Ook de meubels in het centrum en de horeca zullen in de loop van de komende jaren veranderen.

Staatsbosbeheer wil ook gastheer zijn voor sportevenementen. Daartoe hebben we het natuurzorgsysteem S(up)port for Nature helpen ontwikkelen, samen met een keur aan sportorganisaties, Natuurmonumenten en Stichting Probos. S(up)port for Nature brengt de wensen en voorwaarden van beide partijen - organisatoren en natuurbeheerders - bij elkaar. Het systeem is in 2009 geïntroduceerd en de eerste reacties zijn van beide kanten gunstig.

Een in het oog springende en zeer succesvolle activiteit op dit terrein was het Nederlands kampioenschap marathonschaatsen dat op 8 januari 2009 voor het eerst sinds 12 jaar werd gehouden, en wel op de Oostvaardersplassen. Carla Zielman en Sjoerd Huisman wonnen - maar Staatsbosbeheer was misschien wel even trots op de prestatie die het op die dag voor de ogen van het Nederlandse publiek leverde.

Staatsbosbeheer ontwikkelt zich steeds meer, en welbewust, tot gastheer voor de jeugd. In de afgelopen jaren hebben we de speelbossen helpen ontwikkelen en een leidende rol op educatiegebied vervuld. De speelbossen en speelzones gaan nu deel uitmaken van ons reguliere beheer. Voor educatie vinden scholen en organisaties zoals de NME-centra en IVN steeds beter de weg naar onze beheerders. Andere activiteiten die mikten op de jeugd waren in 2009 onder meer Natuursprong (op diverse locaties), de Hulpboswachter (Diemberbos), Tijdgeest (Gagelbos), maatschappelijke groene stages (de Balij) en Woordvoerders van de natuur (diverse locaties). Verder zijn we nieuwe activiteiten beginnen te ontwikkelen, zoals de Dag van het Gagelbos en Kindervakantiespelen.

Ook wanneer we niet direct de gastheerrol vervullen, streven we naar een intensief en coöperatief contact met onze omgeving; zowel lokaal als landelijk en zowel met burgers als met bestuurders. Dit contact is essentieel

om aan de buitenwacht uit te leggen waarom we doen wat we doen en om te horen wat men daarvan vindt. In 2009 hebben we met de actie 'Naar buiten' een eenduidig beeld neergezet van de mogelijkheden die onze terreinen bieden. Met de Buitenladder hebben we kranten en tijdschriften verleid om informatie over Staatsbosbeheer en onze activiteiten op te nemen. Om de banden met bestuurders aan te halen is er een zeer geslaagde relictiedag op het Fort Rijnauwen gehouden. Ook de rol van onze website in het contact met de buitenwereld is onverminderd groot, met ruim een miljoen bezoekers in 2009 en ruim 8 miljoen bekeken pagina's. En ten slotte kan het intensieve contact met de buitenwereld ook een financiële kant hebben: vooral gemeenten, maar soms ook andere partijen, cofinancieren geregeld de herinrichting van onze terreinen en specifieke voorzieningen.

Resultaten van het gevoerde beheer

Beheer natuur, landschap en recreatie

Areaal bos en natuur

Eind 2009 had Staatsbosbeheer 221.847 hectare natuur en landschap in beheer. In tabel 1 is weergegeven hoe deze hectares zijn verdeeld over achttien natuurbeheertypen. Het is voor het eerst dat het areaal natuur en landschap wordt gepresenteerd volgens de nieuwe systematiek van de Index Natuur en Landschap. Binnen Staatsbosbeheer is in 2009 een groot-schalig project gestart om het beheerareaal te vertalen van de oude naar de nieuwe systematiek.

Tabel 1: Areaalstand eind 2009

	Natuurbeheertypen	Hectaren		
		Jaarverslag eindstand 31-12-2008	Mutaties 2009 +/-	Jaarverslag eindstand 31-12-2009
1	Grootschalige dynamische natuur	30.316	118	30.435
2	Rivieren	1.523	0	1.523
3	Beken en bronnen	68	0	68
4	Stilstaande wateren	10.547	0	10.547
5	Moerassen	4.223	0	4.223
6	Voedselarme venen en vochtige heiden	12.067	0	12.067
7	Droge heiden	10.684	4	10.688
8	Open duinen	8.803	4	8.807
9	Schorren en kwelders	0	0	0
10	Vochtige schraallanden	10.004	5	10.009
11	Droge schraalgraslanden	1.554	0	1.554
12	Voedselrijke graslanden en akkers	28.192	1.408	29.600
13	Vogelgraslanden	8.440	199	8.639
14	Vochtige natuurbossen	12.079	127	12.206
15	Droge natuurbossen	15.726	102	15.828
16	Bossen met productiefunctie	56.100	220	56.320
17	Cultuurhistorische bossen	926	0	926
18	Landschapselementen	8.401	6	8.408
TOTAAL HECTAREN NATUURBEHEERTYPEN		219.653	2.193	221.847
99	Erfpacht, of geen natuurdoelstelling	36.678	172	36.850
TOTAAL HECTAREN NATUURBEHEERTYPEN		256.331	2.365	258.696

De hier genoemde eindstand op 31-12-2008 verschilt licht van het getal dat we in het verslag Doelrealisatie 2008 noemden. Het betreft hier een afrondingsafwijking.

Dit project, conversie genaamd, zal in 2010 voltooid worden. De cijfers in tabel 1 zijn voortgekomen uit een automatische omzetting. Op dit moment wordt hard gewerkt om deze automatische omzetting tot op perceelsniveau te controleren, en waar nodig te corrigeren. Het eindresultaat van deze conversie kan nog een aantal administratieve correcties met zich meebrengen. Deze zullen in het volgende verslag Doelrealisatie terug te vinden zijn.

Areaal recreatie

Eind 2009 had Staatsbosbeheer 223.442 hectare met een doelstelling ‘openluchtrecreatie’ in beheer. In tabel 2 is weergegeven hoe deze hectares zijn verdeeld over vijf recreatietypen. Het is voor het eerst dat dit wordt gepresenteerd op basis van de nieuwe indeling van de provincies, de IPO-Index Recreatie.

Ons areaal voor openluchtrecreatie is iets groter dan dat met de doelstelling ‘natuur, bos en/of landschap. Staatsbosbeheer heeft namelijk diverse terreintypen in beheer die wel een recreatie-, maar geen natuurfunctie vervullen. Denk hierbij aan recreatieweiden, recreatiewegen, parkeerterreinen en kampeerterreinen. Daarnaast worden in de onderstaande tabel de gerealiseerde aantallen vermeld van enkele specifieke recreatievoorzieningen, waarvoor tussen LNV en Staatsbosbeheer aparte prestatieafspraken worden gemaakt.

Tabel 2: Areaal Recreatiebeheertypen

	Recreatiebeheertypen	Hectaren		
		Jaarverslag eindstand 31-12-2008	Mutaties 2009 +/-	Jaarverslag eindstand 31-12-2009
R.0	Afgesloten natuurterrein	16.664	147	16.811
R.1	Opengesteld, niveau beperkt	10.822	286	11.108
R.2	Opengesteld, niveau basis	82.579	868	83.447
R.3	Opengesteld, niveau plus	109.227	697	109.924
R.4	Opengesteld RodS	1.854	169	2.023
R.5	Kampeertreinen, natuuractiviteitencentra en Speelbossen	127	1	128
	Totaal hectaren doelstelling recreatie	221.274	2.168	223.442
R.99	Erfpacht	35.057	197	35.254
	Totaal hectaren	256.331	2.365	258.696

De nieuwe indeling in IPO-Index Recreatie vertoont grote overeenkomst met de oude recreatiedoeltypen, zoals we die tot 2009 hebben gehanteerd. Bij de invoering van de nieuwe recreatietypen behoeft zodoende een minder uitgebreid conversietraject te worden doorlopen dan bij de natuurtypen.

Tabel 3: Aantallen binnen Recreatiebeheertype R.5

	Recreatiebeheertypen	Aantallen		
		Jaarverslag eindstand 31-12-2008	Mutaties 2009 +/-	Jaarverslag eindstand 31-12-2009
5.1	Natuurkampeertreinen	42	-1	41
5.2	groepskampeertreinen	8	-1	7
5.3	natuuractiviteitscentrum	9	0	9
5.4	Speelbos	4	0	4

Realisatie natuurdoeltypen

Elk jaar beoordeelt Staatsbosbeheer ongeveer 10% van zijn totale beheer-areaal. Met deze Interne Kwaliteitscontrole beogen we antwoord te krijgen op de vraag: heeft Staatsbosbeheer de voor de terreinen opgestelde beheerdoelen gerealiseerd? Deze beheerdoelen zijn uitgedrukt in doeltypen en subdoeltypen, om zo de beheerdoelen controleerbaar en vergelijkbaar te maken. (Deze terminologie is ontleend aan de oude systematiek. De volgende kwaliteitscontrole zal de net ingevoerde nieuwe systematiek hanteren).

De interne kwaliteitsbeoordelingen per gebied geven inzicht in twee zaken. Ze wijzen enerzijds uit of Staatsbosbeheer de geplande subdoeltypen ter plaatse heeft gerealiseerd. Hiertoe vergelijken we de huidige situatie in het beheergebied met de geplande doeltypen, zoals die tien jaar geleden in de uitwerkingsplannen van de beheereenheden zijn vastgelegd. Tijdens de kwaliteitsbeoordeling wordt vastgesteld of voldaan wordt aan de minimumeisen van het geplande doeltype. Daarnaast beoordelen we de ontwikkeling van de natuurwaarden in de terreinen: is de kwaliteit van de natuur toegenomen, gelijk gebleven of afgenomen? Toetsing van de uitgangssituatie in het veld tien jaar geleden aan de huidige natuurkwaliteit levert hier het antwoord op.

In 2009 is 9% van het totale beheerareaal onder de loep genomen, wat neerkomt op ongeveer 20.000 hectare; zie voor een overzicht van alle beoordeelde objecten uit de Interne Kwaliteitscontrole van dit jaar tabel 3. Van alle geplande doeltypen die aan deze 20.000 hectare gekoppeld waren, is 80% ook daadwerkelijk in het veld aanwezig. Dit is weergegeven in tabel 4. In de opdracht van het ministerie van LNV is vastgelegd dat we de prestatieafspraken hebben gehaald als we minimaal 80% van onze geplande doelen hebben gerealiseerd. Aan deze afspraak is voldaan. Hiermee laat Staatsbosbeheer zien dat het in staat is op een deugdelijke wijze te plannen, en dat het de ontwikkelpotenties van zijn terreinen op waarde weet te

schatten. Maar aangezien deze score van 80% op het randje is en 3% lager dan vorig jaar, is dit een punt van zorg en waakzaamheid.

Tabel 3: In 2009 onderzochte objecten

nr	Object	oppervlakte hectare
1	Fortmond	183
2	Wijhe - buitenwaarden	127
3	Windesheim	158
4	Hengforder waarden	106
5	Sallandse heuvelrug	2421
6	Kootwijk	3789
7	Tjongervallei - Nijeholtpad - de Blesse - de Hoeve - Noordwolde - Zandhuizen	1105
8	Hogeland Noord	605
9	Drents-Friese Wold	4531
10	Gees boswachterij - Witteveen - Geeserstream - De Witten	1787
11	Goeree	170
12	Voorne-Putten	366
13	Eem- en Gooimeersche Kust	373
14	IJmeer	107
15	Westerschelde	492
16	Mastbos	816
17	De Donken	236
18	Dorst	945
19	Mill en Langenboom	167
20	Heesch en Nistelrode	93
21	Overloon	33
22	Boekenderbos	402
23	Swalmdal	496
24	Roerdal	95
25	Platte Bossen	20
26	Vaals	677
27	Mariënhof	91
28	Annendaalsebos	218
	Totaal	20609
	Doelstellingsgericht areaal 31-12-2008	258.696
	Percentage areaal beoordeeld	9%

Tabel 4: Realisatie van in 2009 beoordeelde doeltypen

	Natuurbeheertype	Totaal gepland	Totaal gerealiseerd			
			ja	nee	onbekend	% ja
Dt 1	nagenoeg natuurlijke eenheid	492,13	492,13	0,00	0,00	100%
Dt 2	begeleid natuurlijke eenheid	0				
Dt 3	bosgemeenschap	1.693,35	1.259,11	434,24	0,00	74%
Dt 4	bosvervangingsgemeenschap	2.128,96	2.125,14	3,82	0,00	100%
Dt 5	natte heide, hoogveen, natte duinvalleien	355,69	325,82	29,87	0,00	92%
Dt 6	droge heide en duinen	3.598,77	2.410,86	1.187,91	0,00	67%
Dt 7	verlandingsvegetaties	137,92	4,81	133,11	0,00	3%
Dt 8	moerashooiland	57,00	38,73	17,61	0,66	68%
Dt 9	bloemrijk grasland, droog schraalgrasland	1.502,24	791,72	539,19	171,33	53%
Dt 10	vochtig schraalgrasland	458,16	68,39	59,23	330,54	15%
Dt 11	open water met functie natuur	154,85	133,30	15,96	5,59	86%
Dt 12	kleinschalige (begeleid) natuurlijke eenheid	771,05	317,83	453,22	0,00	41%
Dt 13	multifunctioneel bos	7.764,51	7.217,42	506,98	40,11	93%
Dt 14	rietland	0,00				
Dt 15	weidevogelgrasland	560,77	440,25	120,52	0,00	79%
Dt 16	akker	36,37	2,86	33,51	0,00	8%
Dt 17	open water multifunctioneel	51,27	51,27	0,00	0,00	100%
Dt 18	landschapselementen met natuurfunctie	60,53	53,21	4,89	2,43	88%
Dt 19	korte vegetaties	45,56	34,47	0,00	11,09	76%
Dt 20	overige landschappelijke elementen	739,33	735,49	3,84	0,00	99%
Totaal		20.608,46	16.502,81	3.543,90	561,75	80%

In tabel 4 vallen een aantal zaken op. Een aantal doeltypen scoren hoge realisatiepercentages. Staatsbosbeheer blijkt goed in staat om de ontwikkelpotenties in te schatten van natte heiden, hoogveen, natte duinvalleien (allemaal type 5) en multifunctioneel bos (13) en, als zo'n doeltypen aan het begin van de planperiode al aanwezig was, dit ook goed te beheren. Maar dit geldt niet voor alle typen. Zo blijven de arealen moerashooiland (8), bloemrijk grasland (9), droog schraalgrasland (ook 9) en vochtig schraalgrasland (10) laag. Het valt ons daar moeilijk om de doelen te halen. Dat kan te maken hebben met externe factoren als vermessing, verzuring en verdroging, maar het kan natuurlijk ook dat ons eigen beheer tekortschiet. Verder springen de lage percentages bij verlandingsvegetaties (7) en in kleinschalige (begeleid) natuurlijke eenheden (12) in het oog. Juist op deze doeltypen hebben de ver-thema's (vermessing, verzuring, verdroging) een sterk effect, terwijl de mogelijkheid om dit effect via beheer te corrigeren er door de terreinomstandigheden gering zijn.

Oorzaken niet realiseren geplande doeltypen

Voor een klein gedeelte (20 procent) van het beoordeelde beheerareaal in deze steekproef zijn de geplande doeltypen, na een ontwikkelperiode van tien jaar, (nog) niet aanwezig in het veld. In tabel 5 zijn de oorzaken hierachter aangeven.

De belangrijkste oorzaken zijn:

- verdroging, verzuring, vermesting
- onvoldoende of onjuiste planning

De oorzaken verdroging, verzuring en vermesting liggen deels buiten Staatsbosbeheer. Liggen de oorzaken op omliggende terreinen, dan is er in overleg soms iets aan te doen. Soms liggen de bronnen van verdroging, verzuring en vermesting verder weg, waardoor het veel inzet vergt deze invloeden te verminderen.

Voorzover een onvoldoende of onjuiste planning de oorzaak is, moeten we de hand in eigen boezem steken. Staatsbosbeheer heeft de ontwikkelingsmogelijkheden van een bepaald terrein in een periode van tien jaar dan onvoldoende kunnen inschatten. Vaak zijn de verwachtingen van een terrein hoog, of is onvoldoende gekeken naar het landschapsecologische niveau. Er is meer inzicht nodig in de waterhuishouding van een gebied en er moet meer rekening gehouden worden met externe factoren. Dit leidt zowel tot een verkeerde planning als een onvoldoende toegesneden beheer.

Tabel 5: Oorzaken waardoor doeltypen niet gehaald zijn

Code	Oorzaak	percentage
10	Beheer anders/onvoldoende	19
20	Externe belangenbehartiging anders/onvoldoende	0
30	Planning niet juist/onvoldoende	28
40	Planningstermijn nog niet verstreken	8
50	Verdroging, verzuring, vermesting	32
60	Onvoldoende toepassing instrumentarium door derden	3
70	Versnippering	1
80	Veranderde recreatieve behoefte	1
90	Overige	8

Ontwikkeling natuurkwaliteit

Bij de Interne Kwaliteitscontrole bekijkt Staatsbosbeheer in hoeverre geplande doeltypen zijn gerealiseerd en in hoeverre de natuurkwaliteit binnen de terreinen is ontwikkeld. De beoordeling van deze natuurkwaliteit rust op twee pijlers: de vegetatieontwikkeling en de broedvogelontwikkeling. Daarbij kunnen zich binnen een periode van tien jaar de volgende ontwikkelingen voordoen:

- de vegetatie- of broedvogelontwikkeling gaat in de richting van de eisen bij het geplande doeltype;
- de vegetatie- of broedvogelontwikkeling vertoont vooruit- noch achteruitgang;
- de vegetatie- of broedvogelontwikkeling brengt realisatie van een gepland doeltype verder buiten bereik.

Toch kunnen aan deze landelijk opgestelde cijfers geen harde conclusies worden verbonden. Het gaat om een verbetering of verslechtering in relatieve zin. Hierbij blijft door de huidige beoordelingssystematiek onduidelijk

of een goede situatie of een slechte situatie gelijk blijft. Uiteraard zijn deze inzichten op lokaal niveau wel aanwezig; ze worden echter nog niet systematisch verzameld. Bij de Index Natuur en Landschap worden kwaliteitsklassen ontwikkeld. In de toekomst krijgen we dan ook beter inzicht in de kwaliteitsontwikkeling van de vegetatie.

Sinds 2003 staat in de verslagen Doelrealisatie een optelsom van de cijfers over de ontwikkeling van de natuurkwaliteit over de afgelopen jaren. Al die cijfers samen geven een trend van de ontwikkeling van de natuurkwaliteit over de zeven jaren van 2003 tot en met 2009. De taartdiagrammen van de tabellen 6 en 7 geven de uitkomsten weer. De trend is opgebouwd uit de beoordeling van steeds andere gebieden, aangezien de Interne Kwaliteitscontrole elk jaar een ander tiende deel van ons areaal in ogenschouw neemt. Dat maakt het lastig om precieze oorzaken voor de trend aan te wijzen.

Ontwikkeling broedvogels

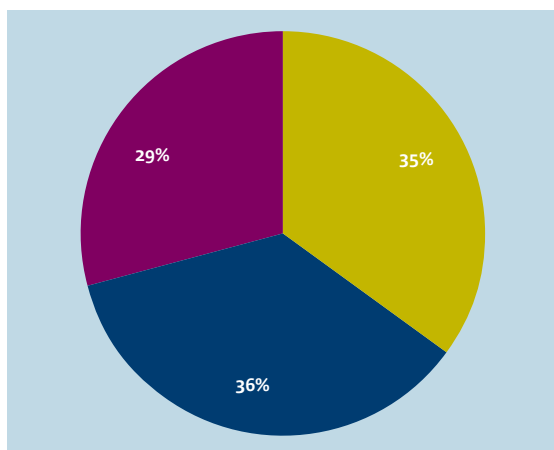
Tabel 6 geeft een beeld van de ontwikkeling van de broedvogelpopulaties in onze terreinen. Het zijn de opgetelde cijfers uit alle beheerobjecten die in de periode 2003-2009 onder de loep zijn genomen. Uit de tabel blijkt dat grofweg in een derde van de terreinen de broedvogelpopulatie is toegenomen, gelijk gebleven en afgenomen. Dit beeld is de laatste jaren vrij stabiel. Een vergelijking met de Vogelbalans 2009 geeft grofweg eenzelfde beeld. In de Vogelbalans zijn de fracties die een dalende dan wel stijgende trend representeren wat groter ten opzichte van de fractie 'stabiele of onzekere trend', vergeleken met de cijfers van Staatsbosbeheer.

De ontwikkeling van de broedvogelpopulaties in de bossen van Staatsbosbeheer geeft een tamelijk positief beeld. In bijna de helft van de terreinen nemen de aantallen broedvogels toe. In een op de drie terreinen is er sprake van dalende aantallen.

Een groep broedvogels die het goed doet, zijn de holenbroeders. Hieronder vallen soorten als de grote bonte specht, de zwarte specht en de boomklever. Dit heeft te maken met het ouder worden van de bossen. Een broedvogelsoort waarvan de aantallen opvallend snel achteruitgaan, is de gekraagde roodstaart. De Interne Kwaliteitscontrole van Kootwijk zoekt de oorzaak deels in het overwinteringsgebied (de Sahel), deels in de afname van de oppervlakte kale bodem in het bos. De bodem groeit door de te hoge stikstofdepositie snel dicht.

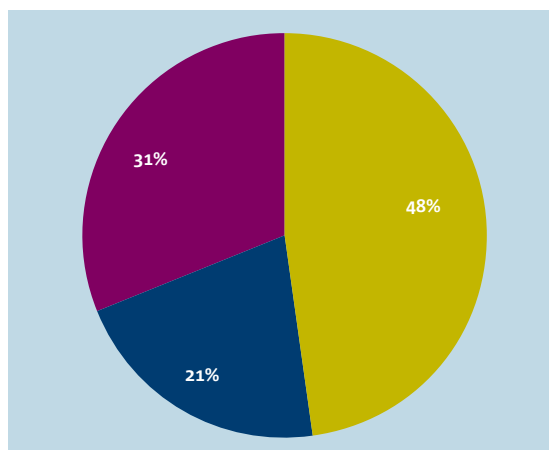
De aantallen weidevogels in onze terreinen dalen nog steeds. In de periode 2003-2009 is ongeveer 4.500 hectare weidevogelgrasland onder de loep genomen. 70% van dit aantal hectares vertoont een dalende trend, ondanks tien jaar beheerinspanningen. Deze 4.500 hectare behoren alle tot de weidevogelreservaten van Nederland. Voorbeelden van weidevogelsoorten die achteruit gaan in aantallen broedparen zijn grutto, tureluur, Kievit en scholkester. Ook de veldleeuwerik laat een daling in aantallen zien.

Tabel 6: Ontwikkeling broedvogels 2003-2009

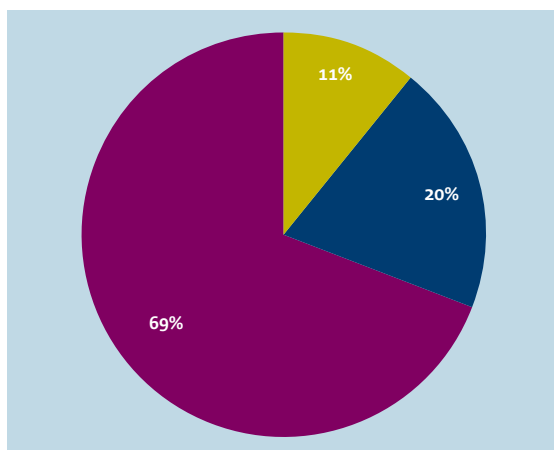
■ vooruit ■ gelijk ■ achteruit

Ontwikkeling broedvogels in bos 2003-2009

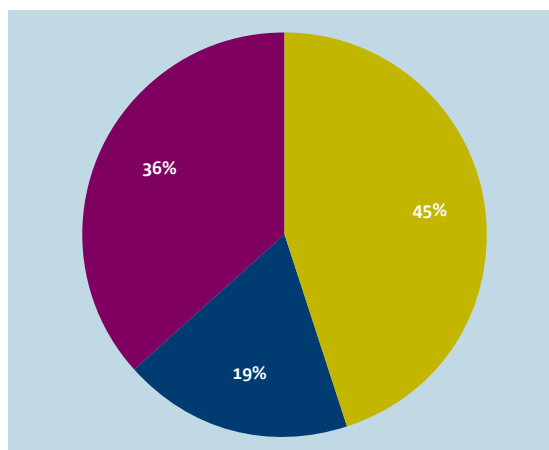
■ vooruit ■ gelijk ■ achteruit

Ontwikkeling weidevogels 2003-2009

■ vooruit ■ gelijk ■ achteruit

Samenvatting ontwikkelingen broedvogels na 1990

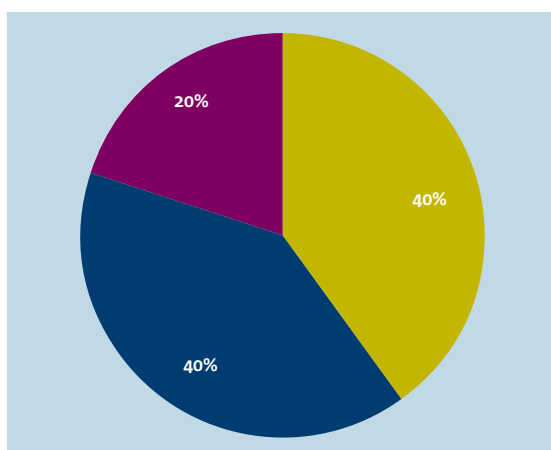
■ toegenomen ■ stabiel of onzekere trend ■ afgenomen

Ontwikkeling vegetatie

Tabel 7 geeft een gemengd beeld van de vegetatieontwikkeling in de terreinen van Staatsbosbeheer. In 41% van alle terreinen die in de periode 2003-2009 aan een Interne Kwaliteitscontrole zijn onderworpen, heeft de vegetatie zich goed ontwikkeld. In 40% van de terreinen is de kwaliteit van de vegetatie gelijk gebleven, in 20% is de kwaliteit afgenomen. De toevoeging van de cijfers uit de huidige Interne Kwaliteitscontrole verandert dit beeld nauwelijks. In de periode is 2003-2009 is rond de 60.000 hectare onder de loep genomen. Tien jaar gericht beheer heeft dus op 36.000 hectare niet tot een verbetering geleid. Voor een deel betreft dit overigens gebieden met een goede kwaliteit die mogelijk aan hun top zitten.

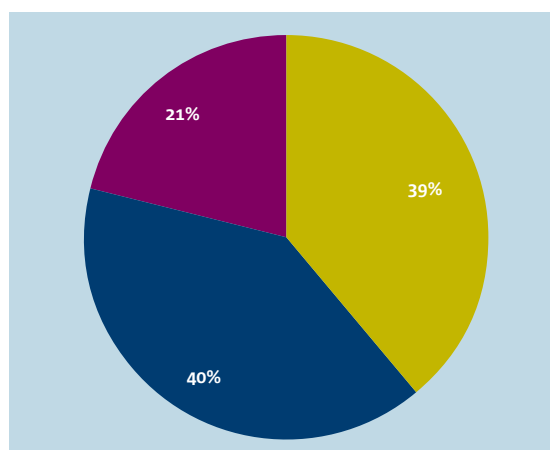
Op natte heiden, in hoogvenen en in natte duinvalleien boekt Staatsbosbeheer goede resultaten. In 78% van de onderzochte terreinen is na tien jaar beheer een verbetering tot stand gekomen. Op droge heiden en in duinen boekt Staatsbosbeheer minder resultaat. In 61% van de beoordeelde terrei-

Tabel 7: Ontwikkeling van de vegetatie 2003-2009

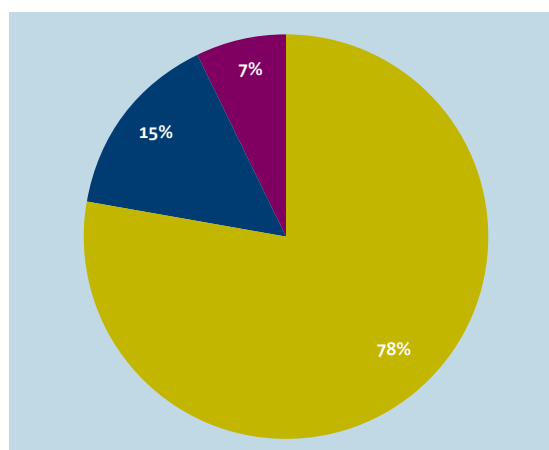
■ vooruit ■ gelijk ■ achteruit

Ontwikkeling vegetatie droge heide en duinen 2003-2009

■ vooruit ■ gelijk ■ achteruit

Ontwikkeling vegetatie natte heide/hoogetveen/natte duinvalleien 2003-2009

■ vooruit ■ gelijk ■ achteruit

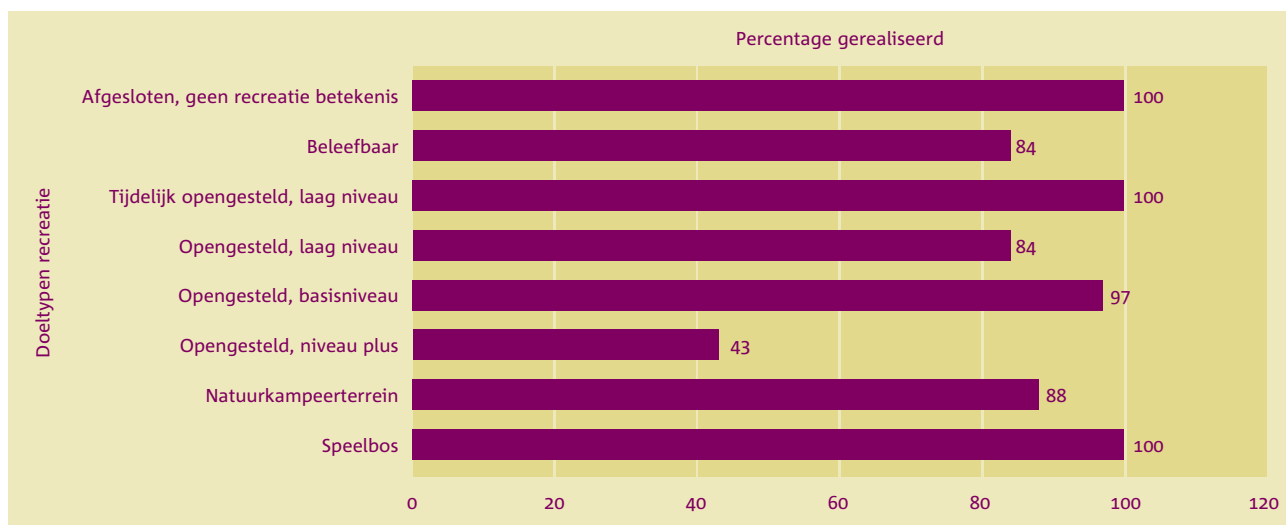
nen is na tien jaar beheer geen verbetering in de kwaliteit van de vegetatie merkbaar. Over het algemeen bevindt de vegetatiekwaliteit zich binnen deze doeltypen op een kwalitatief aanvaardbaar niveau.

Realisatie recreatie

In 2009 is 20.713 hectare onderworpen aan interne kwaliteitsbeoordelingen. Er is niet alleen gekeken naar de realisatie van natuurdoeltypen, maar ook van recreatiedoeltypen. In dit verslagjaar zijn op 77% van het onderzochte areaal de doelstellingen van het recreatiebeheer gerealiseerd, zie tabel 8.

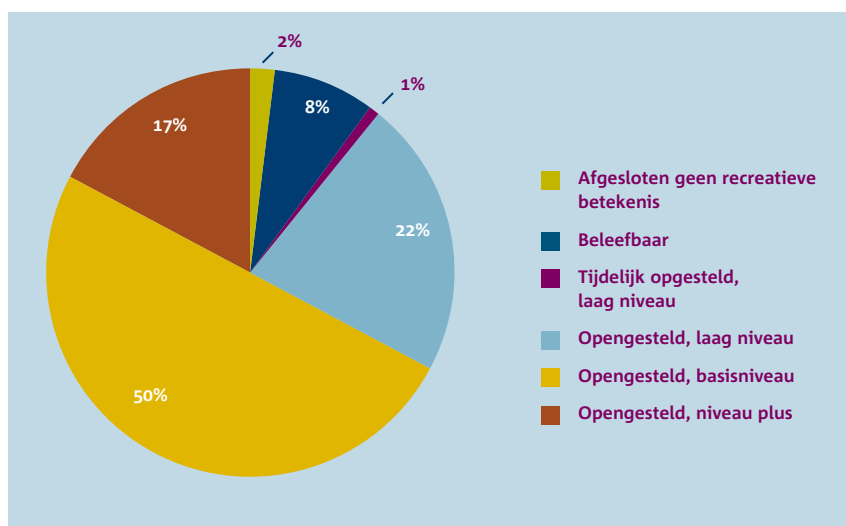
Het relatief lage percentage wordt met name verklaard doordat twee grote gebieden, de Sallandse Heuvelrug en Kootwijk, nog niet aan een lager subdoeltype waren toegewezen, hoewel dat voornemen wel al bestond (althans voor grote delen van beide). Dit zal binnenkort alsnog gebeuren. Daarmee wordt een realistischer doel nagestreefd.

Tabel 8: Percentage gerealiseerd per subdoeltype

In tabel 9 is het aandeel per subdoeltype recreatie aangegeven. De helft van het onderzochte areaal viel onder het subdoeltype 5.1 'opengesteld, basisniveau'. 98% van het areaal was opengesteld en/of beleefbaar. Onder de laatste categorie ('beleefbaar', 8%) vallen onder meer een aantal uiterwaarden langs de IJssel en terreinen langs de Westerschelde. 2% van het areaal is afgesloten en heeft ook geen recreatieve betekenis. Hier gaat het om één gebiedsdeel dat verhuurd is aan Defensie (Kootwijk) en om een aantal kleinere rustgebieden voor het wild. Het subdoeltype 'opengesteld, niveau plus' besloeg 17% van het areaal. Hieronder vallen grote delen van druk bezochte gebieden als Dorst, Mastbos en Vaals.

Tabel 9: Aandeel van subdoeltype in gerealiseerde recreatiedoelen

Ontwikkeling bos

In de nieuwe typologie worden alleen de natuurtypen bos (15), bos met productiefunctie (16) en cultuurhistorische bossen (17) nog tot het bosareaal gerekend. In de oude typologie telden ook enkele subtypen mee die voor een deel bos bevatten en maakten de landschapstypen er onderdeel van uit. Door deze striktere telling is ons bosareaal - op papier - in één klap afgenomen van 93.017 naar 84.831 hectare. In de loop van 2009 is ons bosareaal - in het veld - toegenomen tot 85.280 hectare. In tweederde deel van dit bosareaal wordt op doelmatige wijze hout geproduceerd en geoogst.

Binnen het multifunctionele bos worden in de Interne Kwaliteitscontrole de houtfunctie en de natuurfunctie apart beoordeeld. Van de 7.765 beoordeelde hectares multifunctioneel bos is op 7.447 hectare de natuurfunctie gerealiseerd en de houtproductiefunctie op 7.374 hectare. In totaal betekent dit dat op 93% van de geplande hectares multifunctioneel bos ook daadwerkelijk multifunctioneel bos aanwezig is dat voldoet aan de eisen voor natuur (aanwezigheid van broedvogels) en hout (zoals houtkwaliteit en bijgroei).

Afgelopen jaar heeft er een externe audit plaatsgevonden in Odoorn. Hieruit is gebleken dat de Interne Kwaliteitscontrole de ontwikkelingen in de terreinen op hoofdlijnen goed weergeeft. Specifiek heeft de audit nog aandacht besteed aan de invulling van de houtproductiefunctie. De auditor heeft geconstateerd dat het beheer meer toegespitst kan worden op de productie en de kwaliteit van hout.

Duurzame grondstoffen en producten uit de natuur

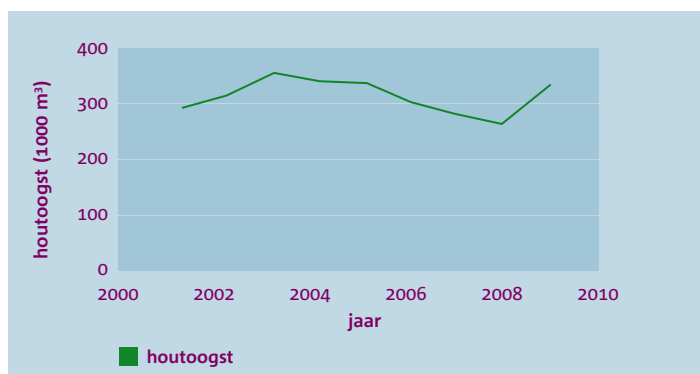
Behalve aan de ontwikkeling van natuur- en recreatieve waarden leveren onze bossen ook een belangrijke bijdrage aan een duurzamere samenleving. Bossen leggen broeikasgas vast. Naarmate het bos ouder wordt, loopt deze vastlegging tegen een limiet aan. Maar doordat we hout en biomassa oogsten en gebruiken als duurzame alternatieven voor meer vervuilende materialen zoals beton, metaal en fossiele brandstoffen, vermindert het bos de uitstoot van broeikasgassen op structurele wijze, telkens weer.

In 2009 heeft Staatsbosbeheer 337.000 m³ hout geoogst. Het vijfjarig gemiddelde van 304.000 m³ komt goed overeen met de afspraken met het ministerie van LNV om 70% van de bijgroei te oogsten.

Door de economische crisis heeft de houtmarkt onder druk gestaan. Niettemin hebben we een hogere omzet gerealiseerd dan vorig jaar. Dit komt doordat we minder hout van anderen en meer hout uit onze reeds gebleste bossen verkocht hebben. Daarnaast opereren we meer in nichemarkten, door onze FSC-certificering en door tekorten aan rondhout. Staatsbosbeheer is in het relevante marktgebied de enige grote leverancier van FSC-rondhout. Dit heeft een meerwaarde in bijvoorbeeld de plaat-, papier- en kartonindustrie. Ook probeert Staatsbosbeheer het transport te verduurzamen.

men. Zo hebben we de beladingsgraad verhoogd en meer hout over water en spoor vervoerd.

Tabel 10: Rondhout exclusief biomassa

Staatsbosbeheer levert in toenemende mate (tuin)meubelen en andere gebruiksartikelen aan de consumentenmarkt. Dit biedt een tastbare natuurbeleving: kopers ‘halen de natuur in huis’. Bovendien vergroten we zo het draagvlak voor ‘oogsten uit de natuur’. Het afgelopen jaar is het aantal verkochte artikelen verviervoudigd.

Een sterke groeiemarkt, zij het van beperkte omvang, is nog steeds die voor biomassa. Een voorbeeld hiervan is de houtpellet. Deze wordt kleinschalig gebruikt als brandstof voor centrale verwarming en grootschalig voor de elektriciteitsopwekking. In 2009 hebben we 32.000 ton biomassa aan energiecentrales geleverd. Dit is een verdubbeling ten opzichte van 2008. Over de periode 2005-2009 groeide de afzet hiervan in Europa met 17%. Tot 2015 wordt een nog sterkere groei verwacht, met wel 70%. Niet alleen zaagsel en chips zullen voor de productie van pellets gebruikt worden, maar naar verwachting zal ook steeds meer rondhout hierin verwerkt worden.

Externe audits

De juistheid en betrouwbaarheid van onze Interne Kwaliteitsbeoordeling (IK) wordt gegarandeerd door externe audits. Daarbij beoordelen deskundigen van buiten Staatsbosbeheer het terreinbeheer en de conclusies van de IK van een beheersgebied. Omdat de gebieden elk specifieke waarden en problemen hebben, wordt per gebied auditors geselecteerd. Deze auditoren zijn met hun kennis toegesneden op de gebiedskenmerken van de beheerseenheid die ze bezoeken. In het gebied vergelijken ze de IK van Staatsbosbeheer met hun eigen visie en ervaring. Per beheersgebied komt een apart rapport met bevindingen en aanbevelingen. De aanbevelingen hebben betrekking op de werkwijze van Staatsbosbeheer als organisatie en geven daarnaast verbeterpunten voor het beheer.

In 2009 zijn vier van zulke externe audits uitgevoerd met betrekking tot interne evaluaties die plaatsvonden in 2008.

De beheersobjecten, die tijdens deze audit van 2009 intensief werden beoordeeld zijn:

- boswachterij Odoorn (Drenthe),
- natuurgebied 'de Bruuk' (Gelderland),
- duinboswachterij Noordwijk (Zuid-Holland),
- het natuurgebied 'de Doort' (Limburg).

De audits bevestigden grotendeels het beeld dat Staatsbosbeheer zelf in 2008 had geschetst van de gebieden. De Interne Kwaliteitscontrole komt op een zorgvuldige wijze tot stand. Ten aanzien van de werkwijze van de interne evaluaties zijn de auditoren kritisch. In de systematiek verdwijnt door de "macht van het getal" de gedetailleerde informatie. Hierdoor kunnen belangrijke ontwikkelingen over het hoofd gezien worden. Zo kunnen positieve bevindingen op groepen van broedvogels verhullen dat het slecht kan gaan met een soort. Ook de harde scheiding tussen het wel of niet halen van een subdoeltype, laat weinig ruimte voor nuance. Samen met LNV ontwikkelt Staatsbosbeheer kwaliteitsklassen voor de Index Natuur en Landschap. Deze klassen zullen dit knelpunt ondervangen.

Ten aanzien van de recreatie heeft de evaluatie minder kwaliteit. Soms zijn de voorzieningen niet goed in beeld (Odoorn), of ontbreken kwantitatieve gegevens (Noordwijk). De externe auditoren van Odoorn en Noordwijk liepen tegen het probleem aan dat Staatsbosbeheer door financiële beperkingen steeds minder recreatie-evaluatieonderzoek in de terreinen doet. Daardoor bleek het moeilijk tot onmogelijk om vast te stellen in hoeverre de geplande recreatiedoeltypen in die twee gebieden gerealiseerd waren.

De auditoren zijn zeer te spreken over de betrokkenheid van de medewerkers van Staatsbosbeheer. Voor 'de Bruuk' wordt hoog ingezet op het zeldzame blauwgrasland en de deskundigen verwachten dat de medewerkers dat aan kunnen. De communicatie en samenwerking met de omgeving kan beter. Personele wisselingen en tijdgebrek kunnen een oorzaak zijn (Noordwijk), maar ook "er alleen voor staan" als belangenbehartiger (ruilverkaveling Groesbeek, de Bruuk), helpt niet.

In de auditrapporten zijn aanbevelingen gedaan. De hoofdlijn per gebied wordt hieronder aangegeven:

- In de duinboswachterij 'Noordwijk' werd met name gefocust op recreatie en duinbeheer. Dit object is een belangrijk wandel- en fietsgebied binnen de Randstad, maar herbergt ook duinvegetaties van aanmerkelijke ecologische kwaliteit. Volgens de externe auditoren blijkt dat natuurbeheer en de recreatiefunctie zonder veel problemen kunnen samengaan. Enige extra aandacht moet worden besteed aan het handhaven van de rust tijdens het broedseizoen van vogels van het open duin, zoals de zeldzame Tapuit. Die soort is dan namelijk erg gevoelig voor verstoring. Daarnaast zijn de auditoren van mening dat het landschapsecologische niveau van het uitwerkingsplan onvoldoende is om het beheer goed te sturen. Er zou meer aandacht moeten zijn voor de natuurlijke processen en de waterhuishouding van het gebied.

- In de Interne Kwaliteitsbeoordeling 2008 van 'de Doort' op de grens van Midden- en Zuid-Limburg, werd verdroging geconstateerd. Dat zou een negatief effect kunnen hebben op de verdere ontwikkeling van het soortenrijke oud bos en de populatie van boomkijkers. Door de externe auditoren werd de hydrologische situatie in het gebied daarom nadrukkelijk beoordeeld. Zij concluderen dat met enkele inrichtingsmaatregelen met name het biotoop voor boomkijkers op vrij eenvoudige wijze zou kunnen worden verbeterd.
- Bij 'de Bruuk' wonen de auditoren in de directe omgeving van de beheerseenheid en kennen ze het gebied goed. Het accent ligt op het beheer van de blauwgraslanden. Het Veldrus-Blauwgrasland dat hier voorkomt, is in goed ontwikkelde vorm zeldzaam in Nederland. In 1939 wordt het gebied al in een landelijk onderzoek meegenomen. Sinds 1995 is veel verbeterd aan de waterhuishouding en flink geplagd met maatregelen in het kader van OBN. Het gebied gaat er in kwaliteit op vooruit. Het beheer is helaas minder goed voor de Das. De auditoren vinden dit geen probleem. Alle bezoekers vinden dat jammer dat het aantal nachtegalen in het gebied daalt. De auditoren bevelen aan om meer struik en struweel langs de randen te ontwikkelen om de vogel voor 'de Bruuk' te behouden.
- In Odoorn was de externe audit gericht op houtproductie in multifunctioneel bos. De geformuleerde aanbevelingen voor dit gebied zijn inspirerend en breder binnen Staatsbosbeheer van toepassing. Volgens de auditoren is de houtproductie te verbeteren door gericht te sturen op houtkwaliteit en minder op het bevoordelen van inheems loofhout. De oorspronkelijke grootschalige bosaanleg wordt nu bijgestuurd naar gedifferentieerder bos met een struiklaag. Daarvoor wordt het bos kleinschalig verjongt. Het beheer zou zich volgens de auditoren meer moeten toeleggen op de nieuwe generatie bos. Voor houtproductie is een dichtere stand van bomen nodig, er moet dus minder gedund worden. Daarnaast bevelen ze aan genuanceerder over de braam te oordelen. De aanwezigheid van bramen wordt in het beheer altijd bestreden. Bramen kunnen natuurlijke bosverjonging vertragen. Als variatie in structuur gewenst is, dan is die vertraging juist gunstig.

Staatsbosbeheer als gastheer

Recreatie en informatie over terreinen

Tevredenheid

Jaarlijks voert Staatsbosbeheer onderzoek uit onder recreanten in zijn terreinen. In 2009 waren dat 14 terreinen verspreid over het hele land. Van zes terreinen (Gerendal, Savelsbos, IJsselbos (Nieuwegein), Purmerbos, Kootwijk en Duursche Waarden) zijn inmiddels de rapportages verschenen. In totaal werden zo'n 3300 bezoekers en zo'n 600 niet-bezoekers onderzocht.

Een vaste vraag betreft de vraag naar de algehele tevredenheid onder de bezoekers. De scores voor de onderzochte terreinen waren:

- Gerendal (8,1)
- Savelsbos (8,2)
- Kootwijk (8,1)
- Duursche Waarden (7,8)
- Purmerbos (7,2)
- IJsselbos (7,1)

Opvallend zijn de wat lagere scores voor de RodS-gebieden Purmerbos en IJsselbos. De onderzoeken zijn hier uitgevoerd vóór de investeringsimpuls RodS. Een nieuw onderzoek na enige jaren zou het effect van deze impuls in beeld kunnen brengen.

Staatsbosbeheer is doende de omslag te maken van aanbodgericht naar vraaggericht werken. Het is de bedoeling om gastheer te zijn voor iedereen. Recreanten zijn bij ons bijna overal welkom: van onze gebieden is 92% opengesteld voor bezoekers. Omdat dé recreant niet bestaat, is gezocht naar een doelgroepindeling die voldoende differentieert. Deze is gevonden in de motiefgroepenbenadering, zoals die is ontwikkeld door het Wageningse onderzoeksinstituut Alterra. Sinds een aantal jaren zijn er in de enquêtes vragen opgenomen die de motieven van bezoekers in beeld brengen. Onderzoeken in het verslagjaar gaven de onderstaande resultaten.

	Gezelligheid	Ertussenuit	Interesse in gebied	Liefhebbers van wildernis	Uitdaging
Gerendal	28	21	13	17	21
Savelsbos	21	24	11	18	27
Kootwijk	27	25	11	12	25
Landelijk gemiddelde	28	34	14	15	9

(bron: Alterra)

Opvallende afwijkingen ten opzichte van het landelijke gemiddelde zijn de scores binnen de categorie 'uitdaging'. Mogelijk is dit toe te schrijven aan de bijzondere attractiewaarde van de onderzochte gebieden voor deze motiefgroep, die immers graag wil ATB'en, paardrijden, Nordic walken, enz. (In de enquêtes van het IJsselbos, Purmerbos en Duursche Waarden zijn afwijkende berekeningsmethodes gebruikt. Daarom worden ze hier niet gepresenteerd.)

In de enquêtes wordt ook gevraagd naar de tevredenheid over voorzieningen en omgevingsfactoren als de afwisseling tussen open en dicht landschap, vegetatiekenmerken en geluidsoverlast. Voor zover daar via beheermaatregelen iets aan kan worden gedaan, kunnen (relatief) mindere scores worden opgevat als verbeterpunten voor het beheer. Een aantal voorbeelden daarvan staan in onderstaande overzicht. De kruisjes staan voor verbeterpunten.

	Parkeer- gelegenheid	Dagrecreatie- terreinen	Fietspaden	Zitbanken/meu- bilair	Verbindingen	Terugdringen zwerfvuil
Gerendal		X	X	X		
Savelsbos	X	X	X			
IJsselbos			X		X	X
Purmerbos			X	X	X	X
Kootwijk		X		X		
Duursche Waarden		X		X		

Ontwikkeling nieuwe meetmethoden

In het verslagjaar is gewerkt aan de ontwikkeling van nieuwe en aanvullende methoden voor het verzamelen van gegevens omtrent recreatie. Het gaat er daarbij onder meer om de bezoekersaantallen betrouwbaar te meten, de wensen van niet-bezoekers te achterhalen via burgerpanels en de recreatievoorzieningen in de gebieden van Staatsbosbeheer te inventariseren.

Telmethode

Staatsbosbeheer hanteert geen vaste methode om bezoekersaantallen in beeld te brengen. Toch is de behoefte hieraan groot. Wel is in het verslagjaar ervaring opgedaan met nieuwe meetmethoden, die een betrouwbaar beeld geven van de bezoekersaantallen per jaar of op de drukste dagen. Zowel in

het Leenderbos als in het Gagelbos zijn (of worden) nieuwe technieken toegepast, zoals infraroodtellers en ingegraven matten die het aantal passages registreren. Op basis hiervan kan worden ingeschat dat het Leenderbos jaarlijks zo'n 800.000 bezoekers trekt. Het is de bedoeling deze en andere ervaringen te gebruiken voor het ontwikkelen van een vaste methode.

Burgerpanels en internetpanels

De laatste jaren worden ervaringen opgedaan met onderzoeken via burgerpanels of internetpanels, ook onder niet-bezoekers. Dit gebeurt bijvoorbeeld in het Gerendal, Savelsbos, IJsselbos en Purmerbos. In Purmerend en Nieuwegein zijn met de gemeenten digitale enquêtes onder burgerpanels uitgezet, die in korte tijd veel hebben opgeleverd. Deze samenwerking biedt kans om de digitale kanalen te benutten die gemeenten al hebben om met hun burgers te communiceren. Gezamenlijk onderzoek blijkt ook een prima basis om samen met gemeenten knelpunten aan te pakken. Gemeenten werken steeds vaker met panels om de mening van hun burgers over diverse onderwerpen te peilen. Door hier aansluiting bij te zoeken kunnen we op een efficiënte manier recreatieonderzoek uitzetten. Bovendien levert de samenwerking gedeelde kennis op en is het een goede aanleiding om gezamenlijke vervolgacties te ondernemen.

Het IJsselbos bij Nieuwegein

De gemeente Nieuwegein wil graag weten hoe haar inwoners de recreatiegebieden waarderen. Daarom hebben we samen een vragenlijst uitgezet via het burgerpanel van de gemeente. Ook andere inwoners konden de enquêtes op internet invullen. Dit heeft 462 reacties opgeleverd.

Dit zijn citaten uit het recreatieonderzoek IJsselbos:

- "Het natuurlijke karakter van het bos is erg bijzonder en een aanwinst voor Nieuwegein."
- "Ik hoop dat we er nog lang met onze loslopende honden kunnen blijven wandelen."
- "Het is wel een onbekend bos bij veel mensen."
- "De scheiding door een singel met park Oudegein werkt belemmerend voor de recreatieve ontwikkeling en bekendheid."

Uit het onderzoek voor het IJsselbos is een aantal conclusies te trekken. De inwoners van Nieuwegein waarderen het natuurlijke karakter van het IJsselbos zeer en zien het als mooie aanvulling op het aangrenzende park Oudegein. Een goede verbinding met het park wordt genoemd als één van de belangrijkste verbeteringen voor de toegankelijkheid en bekendheid van het IJsselbos. Hondenbezitters waarderen het hondenlosloopgebied, terwijl andere bezoekers dit als nadeel noemen. De natte, modderige paden en de verbindingen vanuit de omliggende wijken vragen om aandacht. Een belangrijke vraag in de onderzoeken luidde waarom men het gebied nog niet had bezocht. Onbekendheid met het gebied en de grote afstand tussen woonplaats en gebied werden vaak als redenen genoemd.

Dataverzameling recreatievoorzieningen.

In het verslagjaar zijn de voorbereidingen getroffen voor het opzetten en vullen van een landelijke databank die alle recreatievoorzieningen op de terreinen van Staatsbosbeheer bevat. Die databank zal onder meer van nut

zijn om het recreatiebeheer en de publieksvoorlichting te verbeteren. We verwachten de databank al in 2010 voor een flink deel te vullen.

Vraaggericht werken, samenwerking en kwaliteit

Samenwerken bij gebiedsanalyses

De afgelopen jaren hebben we al doende het begrip 'vraaggericht werken' praktisch ingevuld. Samenwerking staat daarin centraal; we kijken ook naar het aanbod van anderen. We willen graag samenwerken met andere natuurbeheerders, maar ook met provincies, gemeenten, agrariërs en recreatieondernemers.

Om grip te krijgen op het recreatief functioneren van gebieden hebben we gekozen voor het uitvoeren van recreatieve gebiedsanalyses aan de hand van de vijf B's: de kenmerken beschikbaarheid, bereikbaarheid, bruikbaarheid, bekendheid en betrokkenheid. Vooral voor het aspect bruikbaarheid differentiëren we naar verschillende motiefgroepen. We merken dat de motiefgroepen zich goed laten vertalen naar verschillende inrichtingswensen, waarmee de gewenste recreatieve beleving van gebieden wordt versterkt. Bovendien zijn de motiefgroepen goed te begrijpen. Iedereen, van bestuurder tot ondernemer, herkent zich erin.

Vóór 2009 is al ervaring opgedaan met recreatieve gebiedsanalyses in de Kop van Schouwen (Van Zierik tot Zee), rondom Den Bosch en in Zuid-Limburg. Daarop voortbouwend zijn we in het verslagjaar begonnen met een zo'n analyse voor het gebied rondom Rotterdam. Hierbij werken we samen met Groenservice Zuid-Holland, Natuurmonumenten en het Zuid-Hollands Landschap. Ook de gemeente Rotterdam is nauw betrokken. Het is de bedoeling dat de analyse de opmaat vormt voor verder visieontwikkeling. Daarbij zullen we aanpassingen in inrichting en beheer verkennen, uitgaand van vraaggericht werken. De ervaringen in het Rotterdamse zullen voor Staatsbosbeheer de input vormen voor verdere recreatief-toeristische gebiedsanalyses.

In 2009 zijn we, in samenwerking met de Dienst Landelijk Gebied en de gemeente, goed opgeschoten met de uitwerking van het recreatieplan 's-Hertogenbosch. In het Bossche Broek zijn diverse maatregelen genomen om de recreant het gebied nog beter te laten beleven. Zo is er een vlonderpad aangelegd, zijn er korte wandelingen uitgezet en wordt er informatie aangeboden over de cultuurhistorie van de bastions.

Ook is er in samenspraak met de omliggende wijken een breed gedragen plan gemaakt voor het Meer van Engelen. Dit wordt in 2010 uitgevoerd.

S(up)port for nature

Een ander voorbeeld van samenwerking is de ontwikkeling van het natuurzorgsysteem S(up)port for Nature. Hier waren NOC*NSF, Natuurmonumenten, Atletiekunie, Koninklijke Nederlandse Wielren Unie, Koninklijke Nederlandse Hippische Sportfederatie, Nederlandse Toer Fiets Unie en Stichting Probos de partners. S(up)port for Nature brengt de wensen en voorwaarden bijeen van enerzijds de natuurbeheerders en anderzijds de organisatoren van de honderden sportevenementen die jaarlijks in natuurterreinen worden gehouden. Het systeem is in 2009 geïntroduceerd en een

eerste quick scan leert dat zowel beheerders als organisatoren het positief hebben ontvangen.

In 2009 is S(up)port for nature ook in regio Oost geïntroduceerd. Daarnaast hebben de regio's Oost en West beide meegewerkt aan een nieuw langeafstandswandelpad dat de Nederlandse Wandelsportbond heeft uitgezet: het Rijndeltapad. Waar het door de terreinen van Staatsbosbeheer voert, is er overkoepelend toestemming verleend. In één gebruiksovereenkomst hebben beide regio's en alle betrokken boswachters VPR (voorlichting en public relations) hun medewerking toegezegd. Met deze werkwijze wordt gestreefd naar een professionelere aanpak, uniforme afspraken en dito vergoedingen.

Strategische Dialoog Recreatie

Staatsbosbeheer heeft samen met de Dienst Landelijk Gebied een bijdrage geleverd aan de Strategische Dialoog Recreatie die LNV in 2009 heeft gehouden. Een aantal afspraken zijn terug te vinden in de beleidsbrief 'Genieten van buiten' die de minister van LNV aan de Tweede Kamer heeft gestuurd. Over de voortgang hiervan zal in 2010 worden gerapporteerd.

Recreatie om de Stad

Gestart in 2008, is het programma in 2009 over de volle breedte op stoom gekomen. In veel terreinen heeft de inhaalslag om beheer op orde te krijgen zichtbaar resultaat. Daarnaast zijn we begonnen in de etalagegebieden ons gastheerschap te intensiveren. Verder treffen we voorbereidingen om ons productenpalet te vernieuwen, het activiteitenaanbod te verbreden en onze participatietrajecten uit te breiden.

In 2009 hebben we volop de samenwerking met gemeenten gezocht. Dat heeft geresulteerd in een aantal gezamenlijke initiatieven op het gebied van recreatieonderzoek, visievorming, uitvoering van projecten en cofinanciering. Daarnaast zijn contacten gelegd met een aantal andere organisaties die actief zijn in het stedelijk gebied.

Door onzekerheid over het beschikbare budget konden we minder voortgang boeken dan we hadden gehoopt, en zagen we ons genoodzaakt nieuwe prioriteiten te stellen en accenten te leggen. Voorrang is gegeven aan projecten die zichtbaar resultaat in de terreinen opleverden. De geplande inhaalslag op het punt van gastheerschap is deels doorgeschoven, omdat er nog geen meerjarige personele verplichtingen konden worden aangegaan. De ambities op het vlak van planontwikkeling zijn enigszins getemperd.

Toelichting resultaten per thema

Beheer op orde

Een stevige slag is gemaakt in het op orde brengen en intensiveren van beheer van basisvoorzieningen.

- In etalagegebieden is de waterhuishouding op orde gebracht en de halfverhardingsoperatie is voor 80% afgerond. Er is een begin gemaakt met

het onderhoud en de vervanging van terreinmeubilair.

- Voor een reeks terreinen is het voor maaibeheer van paden en dagrecreatieterreinen een bestek gemaakt of in voorbereiding. De uitvoering is in 2009 gestart.

Bereikbaarheid

- In 2009 zijn de ontwerpen opgeleverd voor de entrees van het Diemberbos, Gagelbos, Bieslandsebos en Waarderhout. De realisatie staat gepland voor 2010.
- Gelijktijdig is gewerkt aan het plan voor bewegwijzering vanuit de stad naar etalagegebieden (oplevering februari 2010).

Nieuwe voorzieningen

Ten behoeve van het verbeteren van het voorzieningenaanbod zijn diverse activiteiten ontwikkeld.

- In 2009 is speelbos De Elzen opgeleverd. Een aantal speelboslocaties is in ontwikkeling: Gagelbos, Diemberbos, Balij, Nieuw Wulven. De uitvoering is afhankelijk gesteld van cofinanciering door de gemeente of een andere partij. Voor Nieuw Wulven is de overeenkomst met de gemeente gereed. Naar dit voorbeeld kunnen ook op andere locaties afspraken worden gemaakt.
- Met Stichting wAarde wordt in het Gagelbos gewerkt aan de voorbereiding van het project Vrijstaatbos (werktitel). Het gaat hier om 'ontregelde natuur' voor jeugd van 18 en ouder.
- Met een participatiegroep en gemeenten is een plan gemaakt voor de entree van Ypenburg, inclusief een reeks nieuwe voorzieningen.
- In kader van RodS is de familiebank ontwikkeld. Het eerste exemplaar is geplaatst in het Gagelbos.
- De haalbaarheidsstudie naar het Klimbos in het Alblasserbos is afgerond. Besloten is dat andere locaties van Staatsbosbeheer geschikter zijn. Het Alblasserbos staat nu op de reservelijst.
- De mogelijkheden voor het 'buiten-BSO'-concept in RodS-terreinen zijn verkend.

Gastheerschap: uitbreiding van het activiteiten-aanbod

- Door beperkte capaciteit is de uitbreiding van het gastheerschap en het activiteiten-aanbod niet volledig gerealiseerd. Nieuwe activiteiten zijn onder meer: Natuursprong (diverse locaties), Hulpboswachter in samenwerking met ANMEC (Diemberbos), maatschappelijke stages (Balij), Tijdgeest (Gagelbos), Vrijwilligersdagen (Biesland, Diemberbos). Daarmee is de taakstelling om in etalagegebieden een of meer activiteiten op het gebied van jeugd en gezondheid te realiseren gehaald. Ook is de voorbereiding van nieuwe activiteiten al begonnen, zoals de Dag van het Gagelbos en Kindervakantiespelen.

Communicatie en gebiedspromotie

Communicatie draait om het vergroten van de bekendheid van de terreinen en het actief uitdragen van de resultaten van het programma.

- In 2009 is de basis gelegd voor een gebiedsmarketingplan voor etalagegebieden. Dit is taaië materie; het zoeken is naar een praktische aanpak. Concretisering en uitvoering vindt plaats in 2010.
- Voor etalagegebieden worden de communicatiemiddelen op gebiedsniveau, zoals folders en panelen, geactualiseerd. De uitvoering hiervan is nog niet RodS-breed opgepakt, omdat we voorrang hebben gegeven aan een aantal urgente zaken, zoals de panelen en folder voor het Diemberbos en het Gagelbos.

- Op het gebied van politiek en bestuur hebben we vooral geïnvesteerd in relaties met gemeenten. In 2009 is er contact gelegd met 18 van de 28 RodS-gemeenten; het geplande minimumaantal bedroeg 14. In 8 gemeenten hebben we contact met het college gehad over de RodS-ontwikkelingen.

Participatie en allianties

De omgeving is via verschillende lijnen actief betrokken bij invulling van de RodS-impuls.

- In Balij en Bieslandse Bos is een brede participatiegroep opgezet met gebruikers, omwonenden en gemeenten. Vanuit deze groep houden werkgroepen zich bezig met specifieke kwesties en opgaven in deelgebieden. In 2009 is door een werkgroep een plan gemaakt voor het gebied Ypenburg - Bieslandse Bos. Het open planproces is nog maar het begin van de participatie. Het krijgt nu een vervolg: leden van de werkgroep blijven ambassadeurs, en het proces heeft actieve vrijwilligersgroepen opgeleverd die zowel in het beheer als de eventuele organisatie van activiteiten een rol blijven spelen.
- Voor het Gagelbos is een plan van aanpak voor participatie opgezet. Daarin staat het 'gebruik' van het gebied centraal. We groeien naar een model waarin de participatiegroep de programmering van het gebruik en de activiteiten gaat regelen. In andere gebieden zijn 'beheer en inrichting' onderwerp van participatie; in dit geval zijn dat afgeleide thema's. Voor inwoners van Overvecht speelt vooral de vraag hoe ze het gebied kunnen gebruiken.
- Lopende participatiecontacten worden vanuit het programma ondersteund, onder meer in het Diemberbos en het Purmerbos. In het Purmerbos is een slapend gebruikersplatform 'wakker gekust' en opnieuw opgezet.
- In Elzen, Waarderhout en Balij zijn omwonenden en gebruikers actief betrokken bij de ontwikkeling van plannen en voorzieningen. In Waarderhout heeft het proces vertraging opgelopen, omdat Staatsbosbeheer en de gemeente geen overeenstemming hebben over de Oosttangent.
- Steeds als we met burgerparticipatie starten, betrekken we de gemeente daarbij. Waar mogelijk trekken we samen op. Zo kunnen we aansluiten bij de agenda van de gemeente (als belanghebbende en vertegenwoordiger van de plaatselijke burgers) maar daarnaast kunnen we het netwerk, de ervaringen en de daadkracht van steden goed gebruiken.
- In vier RodS-gebieden zijn nieuwe methodieken ingezet om de behoeften van bezoekers en niet-bezoekers te onderzoeken. In het Purmerbos, het IJsselbos en Valckenstein wordt daarbij samengewerkt met de gemeente. Dit biedt tal van voordelen, zoals toegang tot de digitale communicatiekanalen van de gemeente. De onderzoeken leggen ook de basis voor het gezamenlijk aanpakken van eventuele knelpunten. In het Gagelbos wordt een pilot recreatiemonitoring uitgevoerd. Hier wordt gebruik gemaakt van nieuwe technieken om kwalitatieve en kwantitatieve informatie over recreatief gebruik te verkrijgen.

Om de maatschappelijke functies van RodS-terreinen te versterken zoeken we allianties - duurzame samenwerking dus - met gemeenten en organisaties in het stedelijk domein.

- In 2009 hebben we actief samengewerkt met Den Haag (Ypenburg), Pijnacker, Delft, Amsterdam, Diemen, Utrecht, De Bilt, Houten, de KAN-gemeenten, Dordrecht, Purmerend en Heerhugowaard. Samenwerking vertrekt vanuit gezamenlijke visievorming en leidt tot nieuwe initiatieven, afstemming van wijk- en bosbeheer en concrete afspraken over rolverdeling en beheerbijdragen.
- Contacten met andere organisaties staan nog in de kinderschoenen. Bij GGD, NIGZ en scholen hebben we rond de etalagegebieden inmiddels een goede entree. Het verkennen van samenwerkingsmogelijkheden met corporaties en opleidingen is nog niet ver gevorderd.

Bronnen van financiering

Voor de uitvoering van het RodS-programma zoeken we samenwerking met andere partijen. Dat leidt er idealiter toe dat zij een financiële medeverantwoordelijkheid nemen. In de praktijk dient cofinanciering zich in twee vormen aan.

- Directe financiële bijdragen van andere partijen aan programma-activiteiten en projecten, die op basis van een gezamenlijk initiatief worden ingezet. De hoofdmoot hiervan bestaat uit bijdragen van gemeenten aan herinrichting en specifieke voorzieningen. In een aantal gevallen gaat het ook om een gezamenlijke investering in planontwikkeling en (recreatie) onderzoek. Het resultaat over 2008 en 2009 samen bedraagt naar schatting 180.000 euro.
- In een aantal gevallen, zoals Diemberbos en De Elzen, zijn RodS-activiteiten onderdeel van grootschaliger operaties, die in coproductie met andere partijen worden uitgevoerd. RodS-projecten zijn daarmee onderdeel van een groter plan, ook qua realisatie en financiering. Zo staat in het Diemberbos tegenover onze RodS-inzet van rond de 600.000 euro een bijdrage van ongeveer hetzelfde bedrag van gemeenten en 1,1 miljoen euro uit het Investeringsbudget Landelijk Gebied (ILG). In het geval van De Elzen hebben we in 2008/2009 vanuit RodS 50.000 euro geïnvesteerd in een project waar gemeente en waterschap samen 350.000 euro investeren. De externe bedragen zijn in de boeken van Staatsbosbeheer niet direct zichtbaar.

Via twee lijnen is in 2009 gewerkt aan verdere verbreding van financiering.

- Er is een bundel zoekopdrachten voor subsidiëring van aanleg en beheer van nieuwe voorzieningen uitgezet. De eerste ervaring wijst erop dat er weinig subsidiestromen bestaan voor projecten op de grens van stad (economie) en landelijk gebied. Wel komen we in aanmerking voor Europees geld voor regionale ontwikkeling en in enkele gevallen voor ILG.
- De mogelijkheden van commerciële exploitatie in RodS-terreinen zijn gescand; de resultaten worden in februari 2010 opgeleverd. De locaties waar in 2010 een diepgravender onderzoek volgt, moeten nog worden uitgekozen.

Bezoekerscentra

Het in 2008 gestarte project Uitwerking visie bezoekerscentra heeft in 2009 een reeks van resultaten geboekt.

Om meer eenheid in de fysieke uitstraling van de bezoekerscentra te brengen is er een nieuw concept voor de binnen- en buiteninrichting ontwikkeld: de 'Muur naar de natuur', ontworpen door de Amsterdamse grafische vormgever Yusuf Kho. Een 'muur' van vegetatie fungeert als een soort geleiderail die de bezoeker van de parkeerplaats naar het bezoekerscentrum voert en vandaar weer naar buiten, het natuurgebied in. Kho heeft ook een meubellijn voor de bezoekerscentra ontworpen. Deze worden inmiddels vervaardigd, en wel van inlands eiken, dat een stoere, robuuste uitstraling heeft - echt, passend en eenvoudig, kortom typisch Staatsbosbeheer.

Het totaalconcept van buiten- en binneninrichting zal eerst getest worden in bezoekerscentrum De Meinweg. Na de evaluatie wordt de aanpassing van de andere centra gepland. Dit is een langetermijnproject - negen bezoekerscentra een facelift geven doe je niet van de ene dag op de andere.

Voor de horeca in de bezoekerscentra is het nieuwe concept 'Lekker en gezond' ontwikkeld. Staatsbosbeheer kiest hierin voor duurzame en biologische producten en voor - op termijn - één landelijke cateraar, die ruimte biedt aan medewerkers die de aansluiting met de arbeidsmarkt missen. Voor de winkels in de bezoekerscentra is een nieuw assortiment bepaald. Dit bestaat voor 80% uit producten die in het hele land hetzelfde zijn en voor 20% uit streekproducten.

Excursies, evenementen en educatieve tochten

Alle bezoekerscentra hebben in 2009 vele excursies, activiteiten en educatieve tochten voor scholen georganiseerd. Dit gebeurt vaak in samenwerking met lokale vrijwilligersorganisaties. In maart 2009 heeft het bezoekerscentrum Mijl op Zeven bij wijze van pilot een Buitenmarkt georganiseerd, met als doel het eigen excursie- en activiteitenprogramma te presenteren aan een breed publiek. Tevens biedt de Buitenmarkt een podium aan lokale ondernemers om hun producten en diensten te laten zien. Wegens het succes van deze pilot heeft Staatsbosbeheer besloten dat alle bezoekerscentra, met ingang van 2010, jaarlijks een Buitenmarkt zullen houden.

Informatiecentra

Naast negen natuuractiviteitencentra exploiteert Staatsbosbeheer een veertigtal informatiecentra. De informatiecentra vertonen een grote variatie in voorzieningen, openingstijden en aantallen excursies. Momenteel loopt er een intern onderzoek naar alle publieke informatievoorzieningen met als doel duidelijk te krijgen wat onze ambitie is op dit terrein. De uitkomsten van dit onderzoek worden besproken met opdrachtgever LNV.

Aantal bezoekers per centrum	
Mijl op Zeven	111.000
De Duinen van Texel	148.122
Het Zandspoor	117.567
De Weerribben:	135.000
Drents-Friese Wold	185.000
De Meinweg	86.500
Sallandse Heuvelrug.	111.000
Oostvaardersplassen	37.726
Veluwe Noord (in 2007)	125.000

Website

In 2009 is de website van Staatsbosbeheer (www.staatsbosbeheer.nl) 1.054.292 keer bezocht. Dat zijn gemiddeld 2.888 bezoeken per dag en 87.857 bezoeken per maand. De website omvat 3.169 pagina's. Samen werden die in totaal 8.056.133 keer bekeken. De site werd het meest bezocht op zon- en feestdagen, met als topdag een zondag in de herfstvakantie, 25 oktober: 5.874 bezoeken. Favoriete onderdelen waren Overnachten (vakan-tiewoningen en kampeerterreinen), Werken bij Staatsbosbeheer (vacatures) en Activiteiten.

In 2009 zijn een aantal nieuwe onderdelen aan de site toegevoegd. Voor de doelgroep jeugd is voorjaar 2009 het eerste deel van de kindersite speurennaarsporen.nl opgeleverd. Voor pers, politiek en bestuur werd het onderdeel nieuws en achtergronden toegevoegd, met daarin een overzicht van nieuwsberichten en een groot aantal nieuwe dossiers. De algemene zoekfunctie en de navigatiemogelijkheden binnen de website zijn verbeterd. En samen met onze medewerkers van het geografisch informatiesysteem is een plan gemaakt voor het koppelen van digitale geografische informatie aan de database van de website, met als doel verschillende soorten kaartjes op de website te tonen. De eerste resultaten hiervan waren in januari 2010 zichtbaar. Verder is een start gemaakt met nieuwe functionaliteiten binnen de website, zoals filmpjes en twitterberichten.

Relatiedag 25 juni 2009, Fort Rijnauwen

Het doel van de relatiedag was zoveel mogelijk politiek-bestuurlijke relaties en hun partners een innovatieve publieksactiviteit van Staatsbosbeheer te laten meemaken. Dat is gelukt: 600 genodigden uit deze doelgroep beleefden een mooie avond op het Fort bij Rijnauwen. Theatergroep Xynix Opera speelde daar de voorstelling King Arthur van Purcell.

Een avond met een innovatieve publieksactiviteit van Staatsbosbeheer blijkt een uitstekend vehikel voor relatiebeheer. Een evenement als dit leent zich er uitstekend voor om een begrip te worden voor onze organisatie. We overwegen een dergelijk landelijk evenement iedere twee jaar te organiseren. In het tussenliggende jaar kunnen de vier regio's hun eigen regionale relatie-evenement verzorgen.

Staatsbosbeheer in de media

Staatsbosbeheer duikt regelmatig op in de media. Net als in 2008 voerde ook in 2009 het nieuws over dieren de boventoon. In 2009 leek het alsof zeldzame zangvogels oprukten naar Nederland, waaronder Cetti's zanger. Ook de zeearend haalt weer meermalen het nieuws: hij wordt in Zeeland en de Biesbosch gezien en de vogel broedt in 2009 voor de vierde keer in de Oostvaardersplassen.

De winter, met lange periodes met sneeuw, maakte dat de kuddes in de Oostvaardersplassen veel in het nieuws zijn geweest. De sterfteaantallen van deze dieren in deze periode zijn ondanks de weersomstandigheden normaal. De dieren hebben, mede door het late en warme najaar, grote vetreserves die ze door de winter helpen.

Daarnaast is er veel aandacht voor recreatie, vooral in de zomermaanden. Enerzijds is Staatsbosbeheer daarin de partij die mogelijkheden aanbiedt, anderzijds is het Staatsbosbeheerbeleid soms een bedreiging. Zo maakten onze bezoekers in Noord-Nederland zich zorgen over ons vrije hondenbeleid. Daar mogen honden voortaan, net als elders in Nederland, alleen nog loslopen in speciaal daarvoor aangewezen losloopgebieden.

Een ander punt van aandacht in de media is de erfpacht van recreatiewoningen op (vooral) Vlieland en Terschelling. In de loop van 2009 rapporteerde de commissie-De Jong hierover aan de minister van LNV. In 2010 zal een 'commissie van wijze mannen', ingesteld naar aanleiding van het Kamerdebat, de minister nader van advies dienen.

Het Nederlands Kampioenschap marathonschaatsen op de Oostvaardersplassen was een hoogtepunt. Het evenement kreeg uitzonderlijk veel aandacht van tv (NOVA, NOS, RTL), radio en schrijvende pers. Omdat de vorstperiode lang aanhield, kwam Staatsbosbeheer zelf naar buiten met de verwachting dat de dierensterfte in de Oostvaardersplassen door de kou tot zo'n 30% kon oplopen. In maart begon de 'naar buiten'-campagne te lopen. In augustus meldde Staatsbosbeheer het nieuws van de grote branden in Schoorl.

Publiekscampagne 'naar buiten'

Achtergrond

De 'naar buiten'-publiekscampagne van Staatsbosbeheer is in juni 2008 gestart. In 2009 heeft de campagne gelopen van januari tot en met juni. Voor de tweede helft van het jaar stond het budget adverteren in externe publieksmedia niet meer toe. De campagne is wel voortgezet via de eigen kanalen en media (website, Onverwacht Nederland, bezoekerscentra).

Het doel van de campagne is om zichtbaarder te worden bij het brede publiek en onszelf bekend te maken als meer dan alleen beheerder van bossen. De introductie van het publieksmerk 'Buiten' is het vehikel voor een herpositionering bij het publiek. We zijn niet meer alleen de degelijke

natuurbeheerder, maar vooral ook de gastheer die mensen graag een prettige verblijf in de natuur aanbiedt. Uiteindelijk is het onze ambitie om mensen zo enthousiast te krijgen voor buiten dat ze zich bewuster worden van het belang van de natuur.

Natuur en gezondheid

In samenwerking met GGD Amsterdam en NIGZ is een 'Gezond Groen'-bijeenkomst georganiseerd voor zo'n 20 professionals uit GGD en de gemeentelijke organisatie over het onderwerp natuur en gezondheid. Dit was de laatste in een reeks van vier Gezond Groen-bijeenkomsten die in 2008 is gestart. De bijeenkomst in Amsterdam was specifiek gericht op het thema jeugd, natuur en bewegen. Het project Natuursprong kon daardoor op een warme ontvangst rekenen. Voor 2010 onderzoeken gemeente en Staatsbosbeheer of en hoe Natuursprong hier plaats kan vinden.

De directie van de Deense collega's van Skov- og Naturstyrelsen (Bos- en Natuurbeheer) heeft tijdens een driedaags bezoek kennisgenomen van de menselijke en maatschappelijke aspecten van ons werk. In een levendige discussie bleken er vele raakvlakken met de situatie in Denemarken. Ook daar wordt getracht een opening naar de gezondheidszorg te vinden door natuur aan gezondheid te verbinden.

Binnen EUROPARC hebben in 2009 de Scandinavisch-Baltische sectie, de Atlantische sectie en Nederland samen nagedacht over een speciale werkgroep Natuur en Gezondheid. Kennisuitwisseling en het ontwikkelen van een standaard behoren tot de gewenste uitkomsten. In 2010 wordt een voorstel voor zo'n werkgroep aangeboden aan het EUROPARC-bestuur.

Aan LNV is inhoudelijke ondersteuning geboden bij het traject Natuur als Kuur en het symposium Groene Maand. Natuur als Kuur organiseerde workshops rond de Groene compacte Stad en de Beweegkuur. Hierin is voortgebouwd op de ervaring en contacten voortgekomen uit de samenwerking met de GGD's rond het traject Gezond Groen en met het NISB rond Natuursprong. De workshops, die goed bezocht werden door professionals uit de gezondheidszorg, leverde bouwstenen op voor de LNV-nota Natuur als Kuur. Het symposium kende, alhoewel druk bezocht, een lage deelname van professionals uit de gezondheidszorg.

Met de Diabetes Vereniging Nederland is in 2009 een onderzoek gestart naar de mogelijkheid om samen wandelgroepen voor en door (potentiële) diabetici in Noord-Nederland op te zetten. Het idee is positief ontvangen, de uitwerking verloopt vooralsnog moeizaam. Duidelijk is dat de contacten tussen de vrijwilligers van de Diabetesvereniging en de medewerkers van Staatsbosbeheer nog op gang moeten komen.

Na de zomer kwamen de resultaten van het meerjarige onderzoek Vitamine G beschikbaar, uitgevoerd door een grote groep van Alterra en NIVEL. Op welke manier heeft de natuur een positieve uitwerking op de menselijke

gezondheid? Het blijkt allereerst te gaan om “dagelijkse blootstelling aan groen in de directe leefomgeving”: van de kamerplanten in de vensterbank en het groene uitzicht vanuit woon- en werkplek tot de groenvoorziening in de bebouwde kom. Het onderzoek maakt duidelijk dat de rol van natuurgebieden hierin bescheiden is, zowel fysiek als in tijd uitgedrukt. De positie van Staatsbosbeheer voor de gezondheidssector blijkt dus bescheiden te zijn.

Natuur en jeugd

De thema's jeugd, buitenspelen en educatie

Buitenspelen, avonturen beleven in de natuur

Binnen Staatsbosbeheer hebben we de term 'Buitenspelen, avonturen beleven in de natuur' geïntroduceerd. Hieronder vallen twee productgroepen: speelbossen en locaties voor vrij spelen.

In het vervolg op de visie 'Spelen in de natuur' (2007) heeft Staatsbosbeheer in de regio's West en Zuid een inventarisatie gemaakt van geschikte locaties, aan de hand van een lijst vaste criteria. Zo hebben we kansrijke plaatsen in beeld gebracht waar nieuwe speelnatuur voor de jeugd kan worden ingericht. Op de lange termijn wil Staatsbosbeheer 1 procent van het totale beheergebied inrichten als speelzone.

In 2009 zijn twee nieuwe speelbossen geopend: De Kleine Waterlinie in het Lingebos bij Gorinchem en De Elzen in de Biesbosch bij Dordrecht. Beide bossen trokken vervolgens inderdaad meer jeugdige gasten: het aantal bezoekende kinderen nam voor beide bossen samen toe van 135.000 tot 145.000.

Wegens het succes van het concept heeft Staatsbosbeheer besloten om in 2010 een landelijke pilot voor speelbossen te starten. In 2009 hebben de regio's verkend welke locaties geschikt zijn en er veertien voorgedragen, waaronder vijf RodS-gebieden. Al deze locaties worden nu al veel bezocht en gebruikt door kinderen, of hebben aansluiting op een drukbezochte plek zoals een bezoekerscentrum of een fort. De aanleg van de speelbossen duurt twee tot drie jaar.

In januari is het onderzoeksrapport 'Speelnatuur en veiligheid; richtlijnen en aanbevelingen voor de terreinbeheerders' aangeboden aan het ministerie van LNV. Over dit onderwerp en over uitdagende speelnatuur zijn in oktober en november in de vier regio's twee workshops gehouden waaraan boswachters en veldmedewerkers konden deelnemen.

In september is het Vlaamse Agentschap voor Natuur en Bos op bezoek geweest om samen met de Voedsel en Waren Autoriteit de toepasbaarheid van deze richtlijnen voor België te bekijken.

Natuursprong

Het project Natuursprong is een speel- en beweegprogramma in de natuur. Voor veel kinderen betekent deelname aan Natuursprong hun eerste kennismaking met de natuur. In de startfase zaten drie organisaties achter het project: het Nederlandse Instituut Sport en Beweging (NISB), Jantje Beton en Staatsbosbeheer.

In 2008 werd in Nijmegen en Breda gestart met pilots van vier tot vijf dagen. De meeste kinderen kwamen uit achterstandswijken en hadden een allochtone achtergrond. Ondanks de aanwezigheid van groen in de buurt, bijvoorbeeld een park, bleken de kinderen daar weinig gebruik van te maken. Aan sport- en spelvoorzieningen ontbreekt het vaak in hun omgeving. In 2009 is het programma uitgebreid met twee nieuwe steden, Zoetermeer en Dordrecht. In totaal hebben 764 kinderen deelgenomen aan Natuursprong. In de zomer van 2010 wordt de pilot afgerond.

In november is de toekomstverkenning 'Kijk! Er klimt een hond in de boom' afgerond. Als vervolg daarop is samenwerking met Gemeenten voor duurzame ontwikkeling (GDO) onderzocht. Inmiddels is besloten dat deze vereniging partner wordt in Natuursprong. De vier partners hebben onder de Regeling Draagvlak Natuur een subsidie toegekend gekregen voor de programmaperiode 2010-2013

Het Centrum voor Gezond Leven van het RIVM heeft Natuursprong beoordeeld als een 'goed beschreven' gezondheidsinterventie en sinds de zomer opgenomen in hun interventiedatabase. GGD's en gemeenten raadplegen deze zogeheten I-database om projecten gericht op een gezonde leefstijl op te zetten.

Woordvoerders van de natuur

Het programma 'Woordvoerders van de natuur' is gericht op kinderen van de bovenbouw van het basisonderwijs. In dit programma ontdekken zij een bepaald natuurgebied vanuit een rol als bijvoorbeeld onderzoeker, journalist of beheerder. Vervolgens treden zij op als woordvoerder van dit natuurgebied en betrekken zo ook anderen erbij. Aan dit in 2008 gestarte

landelijke programma hebben inmiddels 1.500 leerlingen uit 71 verschillende schoolklassen deelgenomen.

‘Woordvoerders van de natuur’ wordt lokaal uitgevoerd in de terreinen van Staatsbosbeheer. Samen met Natuurmonumenten, de lokale IVN’s en NME-centra heeft Staatsbosbeheer negen thema’s uitgewerkt in een educatief programma. Per locatie wordt één keer proefgedraaid, daarna is het klaar voor een bredere inzet. De NME-centra gaan ‘Woordvoerders van de natuur’ aanbieden via hun reguliere jaarprogramma aan scholen. Helaas kennen de NME-centra geen landelijke dekking. Daardoor moet Staatsbosbeheer in sommige gebieden het contact met de scholen zelf regelen. De inzetbaarheid op meerdere locaties en de geboekte resultaten zorgen ervoor dat alle partijen enthousiast zijn. ‘Woordvoerders van de natuur’ is ook onafhankelijk getoetst aan de kwaliteitsmeter van IVN en scoorde goed: het kreeg 4 van de 5 sterren. In 2010 wordt de pilot afgerond. Voor ‘Woordvoerders van de Natuur’ is in 2009 een subsidie aangevraagd onder de Regeling Draagvlak Natuur met het oog op opschaling. Helaas is die aanvraag niet gehonoreerd. Het kan nu dus slechts opgeschaald worden voor zover dit binnen het reguliere werk van Staatsbosbeheer past.

Groene maatschappelijke stages ‘Betrokken bij buiten’

Het door Staatsbosbeheer geleide pilotproject ‘Groene maatschappelijke stages’ onder de noemer ‘Betrokken bij buiten’ heeft in 2009 zijn tweede jaar beleefd. De pilot is opgezet vanuit de Groene Coalitie, waarin we samenwerken met Natuurmonumenten, Geldersch Landschap, IVN en Landschapsbeheer Nederland.

in 2009 heeft een nieuwe lichte leerlingen stage gelopen op dezelfde locaties als in 2008 plus op een aantal nieuwe. In Flevoland (Almere) was Staatsbosbeheer trekker voor dit project. In Drenthe (Hooghalen) vervulde IVN deze rol en in Friesland (Oranjewoud) LBN. In 2009 hebben 370 leerlingen tussen de 10 en de 36 uur stage gelopen. Op locaties van Staatsbosbeheer waren dit er 96, met een minimum van 24 uur.

Buiten deze pilot heeft de Groene Coalitie op diverse andere locaties maatschappelijke stages aangeboden. Deze kwamen tot stand door lokale initiatieven en door in te gaan op verzoeken van buitenaf. Uit een inventarisatie blijkt dat er in 2009 ongeveer zesduizend leerlingen een maatschappelijke stage gelopen hebben bij de partijen van de Groene Coalitie, waarvan 830 bij Staatsbosbeheer. De duur van de stage liep sterk uiteen, van 4 uur tot 72 uur. Hetzelfde gold voor de groepsomvang: naast veel individuele stagiairs was er ook een groep van driehonderd.

In 2009 is gestart met de eindevaluatie, die in 2010 afgerond wordt. De ervaringen binnen en buiten de pilot kwamen met elkaar overeen en worden beide in de eindevaluatie betrokken. De Groene Coalitie ziet geen ruimte om gezamenlijk een vervolg te geven aan de pilot, zodat er een organisatorische leemte dreigt. In het veld is de vraag naar groene stages

nu al groter dan het aanbod. Staatsbosbeheer overweegt regionale coördinatoren in te stellen om de activiteiten voor de jeugd te stroomlijnen.

Staatsbosbeheer heeft aan LNV een voorstel gedaan voor een vervolgproject, met als doel de opgedane kennis breder te verspreiden en het verschijnsel groene maatschappelijke stage zichtbaarder en makkelijker vindbaar te maken. Het ministerie heeft dit voorstel gehonoreerd. Staatsbosbeheer is in 2009 in overleg getreden met het Bosschap om te kijken of het project in dit reguliere forum ingebed kan worden. Het project moet nog verder uitgewerkt worden en loopt door tot 2011.

Natuurwerkdag

Er is op 337 locaties in heel Nederland, een Natuurwerkdag georganiseerd, waaraan 10.500 mensen hebben deelgenomen. Hoeveel kinderen hierbij waren is niet bekend, maar blijktens de evaluatie in ieder geval een groot aantal. Op meer dan 200 locaties waren er speciale activiteiten voor hen georganiseerd. Staatsbosbeheer was een van de organisatoren.

Beheer in relatie met de omgeving

Soortenbeheer, landschap en samenwerken

Onderzoek naar de weidevogelgebieden van Staatsbosbeheer

In 2007 en 2008 heeft er een interne inventarisatie plaatsgevonden naar de stand van zaken bij de ruim 10.000 hectare weidevogelgebieden van Staatsbosbeheer. In 2009 hebben we hierover gerapporteerd. Enkele resultaten zijn:

- 85% van de oppervlakte voldoet aan de minimale eisen van een weidevogelgebied in termen van aantallen broedvogels;
- 32% hiervan is nog van zeer hoge kwaliteit;
- 7% voldoet niet meer aan de minimale eisen van een weidevogelgebied;
- bij 8% ontbreken de recente gegevens van de aantallen broedvogels.

Verder blijkt ruim 60% van de weidevogelgebieden niet te zijn afgerond. Door versnippering, een minder adequate waterhuishouding of een andere oorzaak kan daar dus niet de optimale situatie voor de weidevogels worden gegarandeerd.

Samenwerking in het Weidevogelverbond

In 2006 zag het Weidevogelverbond het licht, een samenwerkingsverband tussen overheden (Rijk en provincies), terreinbeherende organisaties, Land en Tuinbouw Organisatie Nederland (LTO) en vrijwilligersorganisaties. Deze samenwerking is in 2009 voortgezet. In de bestaande 16 pilotgebieden zijn de puntjes op de i gezet, vooral met betrekking tot de samenwerking en de flexibiliteit van het beheer naar tijd en plaats verder te verfijnen. Ook het opstellen van het weidevogelplan voor een pilotgebied kreeg extra aandacht. Het werk lijkt vrucht af te werpen: zowel het aantal broedvogels als het aantal overlevende kuikens ontwikkelt zich positief.

Ontwikkeling en Beheer Natuurkwaliteit

Het beleid ten aanzien van Ontwikkeling en Beheer Natuurkwaliteit (OBN) compenseert negatieve effecten van milieuvervuiling op de Nederlandse natuur. Effectgerichte maatregelen moeten de gevolgen van verzuring, verdroging en vermessing in natuurgebieden tegengaan. Met omvormingsbeheer verandert een terrein van het ene doeltypen naar een ander, meer

gewenst doeltje. Voor twee projecten heeft Staatsbosbeheer Europese subsidie ontvangen.

Ook in 2009 was het begrote bedrag aan nieuw ingediende, lopende (meerjarige) en reserveprojecten groter dan het budget dat LNV beschikbaar stelde. Van de ruim 5 miljoen euro aan aangevraagde projecten is er in 2009 € 1.501.878,50 (incl. btw) daadwerkelijk toegekend, waarvan maximaal 400.000 euro aan omvormingsbeheer besteed mag worden.

Een deel van het OBN-budget is naar twee grote meerjarenprojecten gegaan. Een daarvan, LIFE Duinen, loopt tot 2011 en herstelt 2.480 hectare duingebied en zo'n 3,5 kilometer lijnelementen. Het andere is een LIFE-project in de Wieden en Weerribben. Deze projecten worden voor 40% door de Europese Unie bekostigd, voor 40% uit het OBN van LNV en voor 20% door Staatsbosbeheer zelf.

In 2009 werd bekend dat LNV de OBN-regeling voor effectgerichte maatregelen (EGM) niet zal verlengen. Dit betreuren wij zeer. Halverwege de jaren tachtig werd duidelijk dat natuurbehoud hevig lijdt onder verzuring, vermesting en verdroging. Extra maatregelen waren nodig om de negatieve effecten hiervan op de biodiversiteit tegen te gaan. Daarom werd de voorloper van de huidige regeling in het leven geroepen, die de afgelopen twintig jaar zeer succesvol is gebleken.

Zeer acuut zijn de zorgen over de voortgang van de twee genoemde meerjarige Europese projecten. Het LIFE-project Wieden-Weerribben loopt nog twee jaar door. LNV had voor beide jaren een OBN-bijdrage van telkens 220.000 euro toegezegd. Voor LIFE Duinen, dat nog één jaar doorloopt, had LNV 309.814 euro toegezegd. Door het wegvallen van de OBN-regeling ligt er een financieringsvraagstuk.

In 2009 heeft Staatsbosbeheer dankzij gerichte maatregelen de natuurkwaliteit op Texel, in het Bargerveen en in de Bruuk aanzienlijk kunnen verbeteren. Zo is de hydrologische situatie vooruitgeholpen en is er geplagd en gechopperd. Dat wil zeggen, de vegetatie is verwijderd evenals een deel van de bovenste humuslaag. Daarnaast is er bosopslag verwijderd en zijn er vervuilde wateren geschoond.

Natura 2000

Staatsbosbeheer heeft drie rollen binnen Natura 2000. Ten eerste zijn we opdrachtnemer van LNV, om samen met de Dienst Landelijk gebied (DLG) veertig beheerplannen op te stellen. Dit is een vierjarige opdracht (2007-2010). Opdrachtgever is inmiddels de Programmadirectie Natura 2000 (PDN) geworden. De tweede rol vloeit voort uit onze reguliere beheeropdracht. We behartigen de belangen van onze terreinen, die voor ongeveer de helft een Natura 2000-status hebben en waarvoor aanwijzingsbesluiten en beheerplannen worden opgesteld. Tot slot leveren we ecologische ondersteuning bij de totstandkoming van aanwijzingsbesluiten. Deze rol was aanvankelijk omvangrijker ingeschat dan uiteindelijk nodig bleek. Dit kwam doordat de opdrachtgever na verloop van tijd terugkwam van de aanvankelijke wens om bij het opstellen van de beheerplannen een relatie te leggen met de oude Natuurbeschermingswet. Het project liep tot eind 2009 en wordt in het eerste kwartaal van 2010 financieel afgerond. Het 'overschot' vloeit terug naar LNV.

2009 heeft vooral in het teken gestaan van het opstellen en afronden van de beheerplannen. We hebben daaraan meer dan 15.000 uur werk besteed. Desondanks is er nog geen beheerplan opgeleverd. Wel zijn de landschapsecologische analyses van de gebieden, de habitatypekaarten en de inbedding van het bestaand gebruik door derden sterk verbeterd. Hierbij hebben het team van het Programma Natura 2000, DLG en Staatsbosbeheer nauw samengewerkt. Met opdrachtgever LNV zijn aanvullende afspraken gemaakt over de kwaliteitsborging van de habitatkaarten. Veel plannen kunnen we pas afronden wanneer duidelijk is hoe de rijksoverheid het beleid rond de stikstofproblematiek vorm gaat geven.

Landschap

Landschapsmanifest

Staatsbosbeheer nam in 2009 deel aan de activiteiten vanuit het Landschapsmanifest en was vertegenwoordigd in de grote en kleine stuurgroep. Tevens is Staatsbosbeheer trekker van het Platform Kennisuitwisseling. Dit platform ontwikkelt mogelijkheden die bijdragen aan kennisuitwisseling tussen de deelnemers van het Landschapsmanifest en belanghebbenden en belangstellenden op het vlak van het Nederlandse landschap.

Uitvoeringstrategie "Mooi, mooier, mooist: werk maken van het landschap"

In 2009 heeft het landelijk managementteam opdracht gegeven tot het opstellen van een uitvoeringsstrategie voor de komende acht jaar. Het uitgangspunt vormt het landschapsbeleid zoals vastgelegd in de nota 'Landschap leeft!'. De opdracht hield in essentie in: bepaal wat er nodig is om qua profiel en imago te verschuiven van natuurbeheerder naar natuur- en landschapsbeheerder.

De uitvoeringsstrategie is in februari 2010 vastgesteld en raakt vele producten en onderdelen van de organisatie. Het betreft een breed scala aan te ontwikkelen producten en te ondernemen activiteiten. Voor het eerste jaar

zijn hier middelen voor toegezegd. Per jaar zullen er vervolgstappen gezet worden. De vastgestelde uitvoeringsstrategie biedt het kader.

Rijksmonumenten

Eén onderdeel uit de uitvoeringsstrategie is naar voren gehaald. Dit betreft het ontwikkelen van een planmatig en programmatisch onderhoud van de rijksmonumenten. De uitvoering van de taken op dit vlak is lastig doordat er nauwelijks middelen voor ter beschikking worden gesteld. Het aantal rijksmonumenten bij Staatsbosbeheer bedraagt maar liefst zo'n 440 en zal naar verwachting nog toenemen. Eind 2009 heeft Staatsbosbeheer bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed de status van monumentbeherende instantie aangevraagd. Inmiddels wordt er, ten behoeve van de instandhouding van rijksmonumenten, een subsidieaanvraag voorbereid in het kader van het Besluit rijkssubsidiëring instandhouding monumenten (Brim).

Landschapsherstel

In 2009 zijn de kleine en grote landschapsprojecten afgerond die in 2008 waren begonnen. Voorbeelden zijn het kleinschalig hagenherstel in de uiterwaarden van de IJssel en het grootschalig herstel van graften (erosiebestrijdende walletjes) in Zuid-Limburg. Daarnaast hebben we onze visie verhelderd en plannen gevormd, zodat er voor de volgende jaren projecten gereed liggen voor uitvoering. Tevens hebben we met LNV overlegd om tot een meerjarenprogramma voor landschapsherstel te komen. Als er zekerheid bestaat voor meerjarige financiering kunnen we ook complexere herstelprojecten oppakken, die een langere realiseringstermijn hebben dan 1 jaar. Tot op heden is het nog niet gelukt die te organiseren. Voor de landschapsherstelprojecten van 2009 kwam er later in het jaar een eenjarig budget beschikbaar.

Verhaal van het landschap

Staatsbosbeheer vertelt het verhaal van het landschap op allerlei manieren. Een voorbeeld hiervan is de tentoonstelling 'Groots en meeslepend', die

H. Schwegman naar E. van Drielst; Gezicht op de Zwitserse Brug, Elswout. Ca. 1796

zomer 2009 in museum De Hallen in Haarlem te zien was. Ruim 150 sublieme landschappen toonden aan dat Nederland, in tegenstelling tot wat vaak gedacht wordt, wel degelijk een sterke Romantische periode heeft gekend. Staatsbosbeheer maakte in nauwe samenwerking met de conservator een uitgebreide (fiets)routekaart. De bezoeker werd mee naar buiten genomen en gewezen op de plekken waar kunstenaars ooit hun overweldigende natuurervaringen ondergingen: van het hoge, woeste duin tot de 'on-Nederlandse' Zwitserse Brug in het park van de buitenplaats Elswout.

Staatsbosbeheer
Princenhof Park 1
3972 NG Driebergen
www.staatsbosbeheer.nl

Doelrealisatie is het verantwoordingsdocument over het prestatiecontract dat Staatsbosbeheer jaarlijks met de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) sluit op basis van een offerte. Het beschrijft de mate waarin geplande doelen zijn gerealiseerd door Staatsbosbeheer.

Daarnaast worden er effecten van het beheer door Staatsbosbeheer aangegeven. De informatie betreft onder meer het aantal beheerde hectares per doeltype natuur en recreatie, en activiteiten ter verbetering van de relatie tussen Staatsbosbeheer en de samenleving.

Doelrealisatie is openbaar, maar primair bedoeld voor het ministerie van LNV.